

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БССР

№ 50 (2732)

Пятніца, 13 снежня 1974 г.

Цана 8 кап.

ГЕРОІ ПЯЦІГОДКІ

Год семдзсят чацвёрты, пазначаны ў летанісі гераічных спраў нашага народа вызначальным дзевятай пяцігодкі, заканчвае сваю імкліваю хаду. Краіна зрабіла яшчэ адзін, вельмі важны крок наперад. Адметныя рысы сёлетага поступу вызначаюцца ёмістым, цудоўным словам, што ўвабрала наша рэчаіснасць — датэрмінава!

Задумы творцаў пяцігодкі, прыспешаны рытм іх працы знайшлі жывое ўвасабленне ў канкрэтных справах, прынеслі свой багаты плён. На поўную магутнасць у канцы лета датэрмінава пачала працаваць Лукомльская ДРЭС імя 50-годдзя СССР. Датэрмінава, напярэдадні свята Вялікага Кастрычніка калектыў Мінскага падшыпнікавага завода выканаў заданні пяцігодкі. Датэрмінава даў першую прадукцыю Мазырскі нафтаперапрацоўчы завод. Датэрмінава ў сталіцу Беларусі па падземнай магістралі Таржок—Мінск—Івацэвічы прыйшоў газ з Расіі, і жыхары горада ў фэзелу на Цэнтральнай плошчы ўгледзелі водбліск далёкага, а цяпер ужо блізкага «Паўночнага ззяння»... Дзякуючы выкананню і перавыкананню сустрэчных планаў, абавязцельстваў у сацыялістычным спарборніцтве народная гаспадарка атрымае дадаткова прамысловых вырабаў на 6 мільярдаў рублёў.

Датэрмінава! Гэта слова гучала сёлета і ў шматлікіх рапартах нашых хлебарабы рэспублікі. У барацьбе за ўраджай яны выдатна справіліся з пастаўленай

задачай: з кожнага гектара каласавых атрымалі ў сярэднім па 27 цэнтнераў збожжа. Цэлы залаты патак, больш чым 1 мільён 200 тысяч тон зерня засыпалі ў засеці Радзімы, што азначае два з паловай планы!

Творца гэтых велічных здзяйсненняў, яго герой — наш сучаснік, перадавік вытворчасці. Куды б мы ні зазірнулі сёння — у цэх да рабочых ці ў лабораторыю вучоных, у шахту ці на новабудуёлю, у калгас ці да нафтавікоў, — усюды сустражам яго, летанісца гераічных, стваральных спраў савецкага народа. Сярод многіх тысяч з іх сустрачым і пераможцу сацыялістычнага спарборніцтва, механізатара калгаса імя Энгельса Талачынскага раёна, Героя Сацыялістычнай Працы Васіля Савельевіча Кудзіна, партрэт якога змешчаны на гэтай старонцы. Выдатна папрацавала сёлета звяно Васіля Савельевіча: з кожнага гектара было атрымана па 190 цэнтнераў бульбы.

Новым клопатам, клопатам аб важкім караваі наступнага года жывуць сёння хлебарабы рэспублікі. Правафланговыя сацыялістычнага спарборніцтва ўпэўненыя выходзяць на фінішную прамую пяцігодкі з тым, каб пакінуць свой грандыёзны след сучасніка на шляху велічных здабыткаў і здзяйсненняў, вызначаных рашэннямі XXIV з'езда нашай роднай партыі.

Георгій ШЫЛОВІЧ.

У Дзяржаўных актах Беларускай ССР ёсць дакумент, з даты якога адлічвае свае гады беларускі кінематограф. 17 снежня 1924 года ў адпаведнасці з дырэктывамі XIII з'езда РКП(б) Савет Народных Камісараў БССР прыняў пастанову аб утварэнні Дзяржаўнага ўпраўлення па справах кінематографіі і фатаграфіі — «Белдзяржкіно».

З гэтага часу пачынаецца гісторыя ўзнікнення, развіцця і станавлення кінематографіі рэспублікі.

Сёння мы змяшчам асобныя кадры з фільмаў, у якіх паказана жыццё рэспублікі на розных этапах сацыялістычнага будаўніцтва.

Кадр з кінахронікі 1928 года. Максім Горкі на шляху ў Маскву з Італіі на станцыі Негарэлае.

Кадр з фільма «Лясная быль» па апавесці «Свінапас» М. Чарота. Рэжысёр Ю. Тарыч. 1926 г.

Кадр з фільма «Канстанцін Заслонаў» (сцэнарыст А. Маўзон, рэжысёры А. Файнцімер і Ул. Корш-Саблін). 1949 г.

Кадр з фільма «Вуліца без нанца» (сцэнарыі І. Герасімава і А. Ляонцьева пры удзеле І. Дабралоубава, рэжысёр І. Дабралоубаў). 1973 г.

сельскай гаспадаркі неабходна праз мастацкія вобразы, праз вобразы герояў працы даводзіць да масавага чытача. Трэба падаць выхоўваць глыбокую павагу і любоў да хлеба, усямерна ўслаўляць патрыятычную працу будаўнікоў камунізму.

В. С. Шавялуха спыніўся таксама на недахопах, якія назіраюцца ў сельскагаспадарчай вытворчасці, заклікаў пісьменнікаў рашуча змагацца палкім друкаваным словам з кожнай адмоўнай з'явай, якая б яна ні была — вялікая ці малая.

Прысутныя на сходзе задалі В. С. Шавялуху шмат пытанняў, на якія ён даў вычарпальныя адказы.

У спрэчках на дакладу выступілі:

Ул. Юрэвіч: Нам, пісь-

ведка пісьменнікамі новых тэм, праблем, канфліктаў, характараў. Акрамя нарыса В. Якавенкі пра докшыцкіх хлебарабаў цяжка назваць што-небудзь значнае. Мы, напрыклад, яшчэ не падступіліся да такой вызначальнай з'явы, як міжкалгасныя вытворчыя аб'яднанні... Менавіта таму неабходна падтрымліваць тых пісьменнікаў, якія не страчваюць у сваёй творчасці баявой журналісцкай хваткі, якія імкнуцца публіцыстычна асэнсоўваць самыя глыбінныя працэсы новых пераўтварэнняў на вёсцы.

З глыбокага і змястоўнага даклада сакратара ЦК КПБ В. С. Шавялухі выразна ўяўляецца велічыня і складанасць эканамічных, сацыяльных праблем, якімі сёння

І, безумоўна, нам, пісьменнікам, якія пішучь пра сельскага працаўніка, ёсць сёння шмат працы. Мы павінны адлюстравать у сваіх творах змены, што адбываюцца ў калгасах і саўгасах рэспублікі, паказаць ураджай, памагчы партыі ў вялікай справе пераўтварэння сучаснай вёскі.

М. Гроднеў: Людзі заўсёды дбалі пра хлеб... «Хлеб — усяму галава». Так казалі, так кажуць. І, здаецца, зусім нядаўна мы славілі тых, хто атрымліваў 100-пудоўны ўраджай. Сёлета наша рэспубліка сабрала столькі хлеба, колькі яшчэ не збрала ніколі раней — па 27 цэнтнераў з гектара. Ёсць чаму радавацца, ёсць чым ганарыцца.

У верасні ў Гродзенскай вобласці адбыўся рэспубліканскі семінар па сельскай гаспадарцы.

На здымку — удзельнікі семінара пісьменнікі Максім Танк і Іван Шамякіна гутарыць з жывёлаводамі саўгаса «Пагародна» Бораўскага раёна.

Фота А. ПЕРАХОДА. (БЕЛТА).

ПРАЦУ ХЛЕБАРОВА

меннікам, радасна чуць пра тых захады, якія трымае наша партыя ў галіне сельскай гаспадаркі, пра тых поспехі, якія дасягнуты сёння на вёсцы, пра тых шырокія даяльствы, якія раскрываюцца перад ёй у больш блізкай і далёкай перспектыве.

Калі рабіць экскурсе у мінулае, у гісторыю беларускай савецкай літаратуры, то можна з упэўненасцю сказаць, што кожны наш пісьменнік аддаў даніну, і не малую, зямлі. Па іх творах можна прасачыць, як змагаўся чалавек супраць улады зямлі над ім, і як ён усталяваў сваю ўладу над зямлёй, разумную, этанакіраваную. Нават сярод твораў, прысвечаных вяснянай тэме, прызнаныя чытача найперш заваявалі тых, у якіх герой непарушыма звязаны з роднай зямлёй, змагаецца за яе вызваленне, марыць аб мірнай працы на ёй.

У К. Чорнага ёсць такое прыкладнае прызнанне: «Галоўнае, што найбольш займае мяне — гэта пакуты чалавека на зямлі...»

У пэўным сэнсе словы пісьменніка могуць быць спрацаваны і на сённяшняю нашу творчасць. Толькі цяпер страціў чалавек адухоўлены больш высокай мэтай.

Зусім нядаўна ў тэлевізійных выступаў старшыня аднаго калгаса з Брэсцкай вобласці... Мы ведаем, якую шкоду нанесла стыхія гаспадаркам Брэсцчыны. Гэта — няшчасце. Але мы чулі з вуснаў гаспадара зямлі, як самааддана змагаўся са стыхій людзі і як перамаглі яе. І вось перад намі выступае ўмудроны вопытам чалавек без ценю разгубленасці на твары. Толькі сціплая, затое глыбока ўнутры, усешка і спакойная ўпэўненасць: нягледзячы на непрадбачаныя цяжкасці, калгаснікі завяршылі свой пяцігадовы план!

Мне здаецца, гэта і ёсць адзін з тых сапраўдных герояў сённяшняй вёскі, які прасіцца ў літаратуру.

З другой палавіны 50-х, у 60-я гады творы пра калгасную вёску ствараліся на гарачых слядах падзей, што адбываліся ў сельскай гаспадарцы. Прыгадаем кнігі Янкі Брыля («Сэрца камуніста»), «Мой родны кут», І. Дуброўскага («Светлы шлях»), В. Палтаран («Ключы ад сезама»), лепшыя нарысы П. Місько, Я. Сіпакова, Л. Левановіча... На жаль, большасці сённяшніх публіцыстаў якраз не хапае гэтага вялікага дыхання часу. Не з той напоўненасцю, як трэба было б, вядзецца раз-

жыве рэспубліка. Пісьменнік-даследчык сучаснай вёскі павінен быць у пэўным сэнсе і сацыёлагам, і псіхалагам, і філосафам, пісаць пра сённяшняга селяніна сходу нельга. Ідзе важны працэс інтэлектуалізацыі фізічнай працы. Мы не можам прайсці міма гэтай з'явы. Літаратура заклікана памагчы сродкамі пісьменніцкай публіцыстыкі, паказаць буйным планам людзей і іх вялікія справы.

Як дамагчыся гэтага? Кароткія наезды на вёску не дадуць патрэбных вынікаў. Трэба, як гэта ў свой час рабілі такія пісьменнікі, як Я. Брыль, В. Палтаран, Я. Сіпаков, П. Місько і іншыя, надоўга «прыпісацца» ў тых пунктах апоры, якія маглі б стаць узлётнымі пляноўкамі для новых значных твораў у самых розных жанрах. Празідыму СП БССР і партбюро варта падумаць пра наладжанне сталай творчай садружнасці СП з саўгасамі і калгасамі, абраўшы раёны з багатай перспектывай у кірунку галоўных здзяйсненняў аграрнай палітыкі нашай партыі.

І. Дуброўскі: Мы пацудлі цікавае выступленне сакратара ЦК КПБ Віктара Сцяпанавіча Шавялухі — як ажыццяўляюцца грандыёзныя планы партыі ў развіцці сельскай гаспадаркі. Тое, што зроблена ў рэспубліцы сёння, тым новым формам гаспадарання і ўпраўлення сельскагаспадарчай вытворчасцю, сведкамі якіх мы з'яўляемся, — вынік распрацаванага яшчэ сакавічнікам (1965) Пленумам ЦК КПСС курса ў галіне сельскай гаспадаркі.

Але, як слухна гаварылася, ёсць нямаля задач у сельскай працаўнікоў, якія патрабуюць хутэйшага вырашэння. Адна з такіх, як мне здаецца, найважнейшых праблем — далейшая канцэнтрацыя сельскагаспадарчай вытворчасці, стварэнне вытворчых аб'яднанняў.

Мне давялося наведваць некаторыя міжкалгасныя аб'яднанні, назнаёміцца з іх працай. Не скажу, каб усё тут ужо ўсталявалася належным чынам. Ёсць над чым падумаць спецыялістам сельскай гаспадаркі. Напрыклад, у адным з аб'яднанняў Пружанскага раёна вялася доўгі час гаворка, колькі ствараць свінагадоўчых комплексаў — адзін ці два. Кіраўнікі аб'яднання падыйшлі да гэтага пытання творча, правільна, стварылі адзін комплекс. Новае заўсёды патрабуе да сябе асаблівай увагі.

Нядаўна я быў у Пастаўскім раёне ў старшын калгаса «Ленінскі шлях» Міхала Клянку. Гаварылі з ім шмат аб чым. І аб сёлетнім ураджай таксама. Мне спадабалася, як гэты чалавек, скупы ўвогуле на словы, сказаў: «Мы можам збіраць хлеба больш... І гэтыя словы маюць пад сабой, як кажуць, трывалы падмурок. Многачасова для будучага ўраджая і ў калгасе «Ленінскі шлях», і ў суседніх гаспадарках. Дарэчы, сам Клянец узначальвае Куропольскае вытворчае аб'яднанне. Вопытны гаспадарнік. На яго ініцыятыве калгасамі аб'яднання пабудаваны аэрадром: авіяцыя будзе аказваць вялікую дапамогу ў сельскагаспадарчых работах... Аднак побач з канкрэтнымі добрымі справамі нямаля ў аб'яднання яшчэ і нявырашанага. Мяркуючы па заўвагах Клянку, кіраваць адначасова калгасам і аб'яднаннем не зусім зручна. Магчыма, лепей было б мець вызвалены кіраўнікоў. Магчыма. Але я расказаў аб гэтым аб'яднанні больш для таго, каб падкрэсліць, што пісьменнікам многачасова не можа зацікавіць на вёсцы...»

М. Кружавых: У нас сёння незвычайны сход... Мы з неаслабнай увагай слухалі аб'ёмы, напоўнены шматлікімі фактамі і вывадамі даклад. І гэта не выпадкова: кожнага ж літаратара хвалюе тэма жыцця калгаснага сялянства і тое, як ён можа дапамагчы яму сваімі творамі.

Бясспрэчна, беларускія пісьменнікі традыцыйна цікавіцца сучаснай вёскай, пішучь пра яе. Але да месца адно пытанне: што зроблена пісьменнікамі за апошнія дзесяць год, каб вёску шырока паказаць на кінаэкране?

Трэба быць справядлівым: не дужа многа. Асабліва апошнім часам. Нямаля пісалася кінасцэнарыяў у 50—60 гады, калі актыўна працавалі ў літаратуры Міхась Лынькоў, Кандрат Крапіва і іншыя вядомыя беларускія пісьменнікі. Напрыклад, былі створаны фільмы па сцэнарыях М. Блісцінава «Строгая жанчына» і І. Шамякіна «Крыніца».

Цяпер, на жаль, на кінастудыю «Беларусьфільм» літаратары прыносяць кінасцэнарыі выключна рэдка. Вакуум запаўняецца кінасцэнарыямі аўтараў, якія, калі можна так сказаць, звязаны з літаратурай толькі адносна. Прычым, прысвячаюцца сцэнарыі самым розным тэмам, але не вёсцы. Зараз у партфелі кінасту-

дэй вельмі мала якасных сцэнарыяў, а прысвечаных сельскаму працаўніку — увогуле амаль няма. Праўда, цяпер на кінастудыі ідзе падрыхтоўка сцэнарыя М. Матукоўскага «Сын старшыні» — аб праблемах сучаснай вёскі. Бясспрэчна, якая б была карысць у вырашэнні насістых пытанняў сельскагаспадарчага развіцця, калі б мы маглі мець у год хоць бы два сцэнарыі на тэму вясковага жыцця, працы. Фільмы ж, як вядома, глядзяць мільёны... Менавіта таму, мне здаецца, пісьменнікі ўсё ж адгукнуцца на заклік часу і прымуць удзел у стварэнні цікавых фільмаў пра нашага сучасніка, чалавека, які пераўтварае беларускую зямлю, росціць нябачныя дагэтуль ураджай.

В. Шымук: Наш партыйны сход прысвечаны вельмі важнаму пытанню. Ідзе дзелавае шчырае гаворка пра тое, якую сувязь трымаюць пісьменнікі з вёскай, як яны ўдзельнічаюць у паказе тых жыццёвых змен, што адбываюцца ў саўгасах і калгасах, як унікаюць у жыццё, як вывучаюць тую праблему, што хвалююць нашу цяперашнюю вёску.

Мне, як чалавеку, у якога ўсё жыццё звязана з газетай, хочацца пагаварыць пра самы баявы жанр — нарыс, які нараджаецца па гарачых слядах падзей, які, калі хочане, нярэдка становіцца пачаткам будучай апавесці ці рамана.

Возьмем апошнія гады. Яны былі плённымі. Заслужваюць увагі нарысы Васіля Якавенкі «Акіно на плочу» і «Шляхам жыцця» пра першага сакратара Докшыцкага райкома партыі Ульяну Крышталевіч.

Пра хлебарабаў і іх клопаты ў газетах і часопісах з нарысамі выступаюць Павел Кавалёў, Мікола Гроднеў, Сцяпан Кухараў, Уладзімір Мяжэвіч, Уладзімір Дамашэвіч, Міхась Даніленка і іншыя.

Вельмі карысную справу робіць выдавецтва «Беларусь», выпускаючы невялікія дакументальныя апавесці памерам у 4—5 аркушаў. Кнігі гэтыя выдаюцца ў серыі «Людзі працоўнага і ратнага подзвігу», яны прысвечаны Героям Савецкага Саюза і Героям Сацыялістычнай Працы.

Але мне здаецца, што нашы нарысцы вельмі шмат пішучь пра кіраўнікоў гаспадарак, а менавіта, пра старшынь калгасаў. Хоць іх роля, безумоўна, вельмі вялікая ў развіцці сельскай гаспадаркі, але не трэба адсоўваць на задні план ра-

давых працаўнікоў — механізатараў, жывёлаводаў, а таксама інжынераў, аграномаў і г. д.

У рэспубліцы створаны дзесяткі міжгаспадарчых вытворчых аб'яднанняў, што дае магчымасць з большым эфектам выкарыстоўваць капітальныя ўкладанні, канцэнтравать іх на галоўных участках вытворчасці. Характэрна, што нарадзілася новая форма гаспадарання, бо ў многіх раёнах у гэтыя вытворчыя аб'яднанні ўваходзяць і калгасы, і саўгасы.

Гэтыя і многія, многія іншыя пытанні чакаюць сваіх даследчыкаў, чакаюць пісьменнікаў-нарысчыкаў. Іх заклапочанага і ўважлівага роздуму.

І. Мележ: Сённяшні даклад — я далучаюся да думкі выступаюшых да мяне — быў сапраўды аналітычным, надзвычай цікавым... Вось так, крок за крокам, камуністы Беларусі ў апошнія дзесяць год прарабілі гіганцкую работу, каб зрабіць зямлю ўраджайвай, каб там, дзе было каменне, балоты, вырошчываць вялікія, незвычайныя для нашых мясцін ураджай. Менавіта ў гэтых момантах ў дакладзе, дзе падкрэслівалася, што мы будзем берачы тарфянікі, ашчаднай выкарыстоўваць іх, не дапусцім ранейшых памылак, якія назіраліся пры мелярацыйных работах у паўднёвых раёнах. Сапраўды, часам пасля торфараспрацовак застаецца зямля, непрыгодная для гаспадарання на ёй... Гэта не павінна быць, і мы, пісьменнікі, не можам быць абіякавымі да лёсу зямлі, да роднай прыроды. Нам трэба дбаць не толькі пра сённяшні дзень нашага краю, але думаць і пра будучае — пра тое, якую зямлю мы пакінем нашым нашчадкам.

Наш партсход быў вельмі карысным. Выступленне на сходзе сакратара ЦК КПБ тав. Шавялухі В. С., прасякутае клопатам аб нашай сельскай гаспадарцы, бясспрэчна мабілізуе пісьменнікаў на адлюстраванне працэсу перабудовы вясковага жыцця. Хацелася б выказаць пажаданне, каб і ў далейшым мы мелі такую ж цікавую інфармацыю аб справах, якімі жыве партыйная арганізацыя рэспублікі, каб нас час ад часу запрашалі на некаторыя канферэнцыі, нарады, дзе абмяркоўваюцца важныя, надзённыя задачы развіцця народнай гаспадаркі.

Па абмеркаванаму пытанню сход аднадушна прыняў адпаведную настанову.

ГЕРОІКУ БУДНЯЎ-УТВОРЫ

СХОД СЕКЦЫІ ДЗІЯЧАІ ЛІТАРАТУРЫ СІ БССР

У выхаванні падрастаючага пакалення асабліва вялікай увага належыць дзіцячай літаратуры. Пра гэта дэкрэвам стазана ў Пастаўскае ЦК КПСС «Аб мерах па далейшаму развіццю савецкай дзіцячай літаратуры». У ёй, у прыватнасці, указаны на неабходнасць напісання твораў, «якія будуць выхоўваць у дзіцяй адданасць камуністычным ідэалам, любоў да Радзімы, высокія маральна-этычныя якасці, патунце пралетарскага інтэрацыяналізму і дружбы народаў, працавітасць, цікавасць да ведаў».

У беларускай дзіцячай літаратуры з'явілася шмат высокадасцінах твораў. У якіх расказваецца пра Вялікую Кастрычніцкую сацыялістычную рэвалюцыю і грамадзянскую вайну, пра мірную стваральную працу савецкіх людзей і народнае змаганне з фашызмам.

Значнай падзелі ў літаратурным жыцці стала прысутнасць Дзяржаўных прэміі БССР у галіне дзіцячай літаратуры Я. Маўру і В. Вітку. Папулярнасцю сярод чытачоў карыстаюцца творы А. Якімовіча, П. Кавалёва, Я. Бяганскай, С. Грахоўскага і многіх іншых аўтараў. Тэматыка іх ніг вельмі разнастайная. У апошні час беларускія пісьменнікі вялікую увагу ўдзяляюць і працоўнаму выхаванню школьнікаў. Тут ёсць свае набыткі. Але ў той жа час жыццё становіцца сваё патрабаванні, праблемы, з якіх патрабуюцца вырашэнні. Як жа асвятляцца тэма працы ў творчасці беларускіх дзіцячых пісьменнікаў? Гэтаму пытанню і быў прысвечаны чарговы сход секцыі дзіцячай літаратуры ў клубе Саюза пісьменнікаў БССР.

На сходзе ўдзельнічалі прадстаўнікі Міністэрства асветы БССР і супрацоўнікі Навукова-даследчага інстытута педагогікі, бібліятэкары, настаўнікі і піянерважаты школы. Горада. З дэкларацыяй выслушаваннем асноўных аканамернасцей развіцця літаратурнага працэсу і крытыкі, праблемам жанраў і ўзаемаўплыву літаратуры, уплыву НТР на сучасны літаратурны працэс.

Вельмі важна, каб змяніліся не толькі артыкулы-нарысы пра асобныя творы і пісьменнікаў, а і ўзімаліся глыбінныя пытанні, што ставіцца перад літаратурай жаўце. У першым выпуску з'явілася адсутнасць артыкулаў пра драматургію. Адзін з іх сам прасіўся ў рукі складальнікам, але нешта застаўся незаўважаным: даследаванне Я. Усікава «Пошук вядзе да адкрыццяў» пра творчасць А. Макаўска («Полымя», 1972, № 8).

Думаецца, што варты ўвагі і палымніскія артыкулы І. Мележа — пра задачы сучаснай літаратурнай крытыкі, і М. Арошкі — агляд паэзіі за 1971 год. У далейшым хацелася б убачыць (а папярэдне — на старонках часопісаў) і матэрыялы пра ўплыў навукова-тэхнічнай рэвалюцыі на літаратурны працэс.

Мікола МІШЧАНЧУК.

«Тэма працы ў творчасці дзіцячых пісьменнікаў-працавікаў» выступіла кандидат філалагічных навук М. Яфімава.

Яна спынілася на творах М. Лынькова, А. Якімовіча, якія былі напісаны яшчэ ў дваццатыя гады і на гарацых слядах падзей расказвалі аб тых пераўтварэннях, што адбываліся ў маладой савецкай рэспубліцы. Тэма працы і тады займала важнае месца ў дзіцячай літаратуры. Далейшае асвятленне яна атрымала ў перадаванні час. Але цяпер патрабаванні да аўтараў, што пішуць для дзяцей, узраслі. Цікавыя творы А. Якімовіча, В. Віткі, А. Вольскага, пісьменнікаў маладшага пакалення. У той жа час тэма працы не заўсёды атрымлівае сваё належнае раскрыццё, некаторыя творы напісаны павярхоўна, аўтары слаба ведаюць жыццё сённяшніх школьнікаў.

У абмеркаванні даклада ўдзельнічалі пісьменнікі Э. Агняцвет, А. Дзеружанскі, Я. Крупенька, А. Вольскі, супрацоўнікі Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна К. Навуменка і Міністэрства асветы БССР К. Краўцова.

Былі выказаны заўвагі ў адрас крытыкаў, якіх неахвотна рэцэнзуюць творы для дзяцей. Часта ў друку з'яўляюцца рэцэнзіі, напісаныя некваліфікаванымі людзьмі. Нама артыкулаў, прысвечаных творчасці асобных аўтараў.

Вынікі гаворкі падвёў старшыня секцыі дзіцячай літаратуры П. Кавалёў.

Безумоўна, абмеркаванне гэта прынясе свой плён. Падліш пісьменнікаў — адчуваць плынь часу. Жыць яго патрабаванні, глыбей аднастроўваць усё перадавае ў камуністычным выхаванні падрастаючага пакалення. Дзіцячыя пісьменнікі — тыя ж настаўнікі. Толькі вучыць у кожнага з іх дзесяткі тысяч, столыя, колы і чытачоў ў шкільных класах.

Нічыпару ПАШКЕВІЧУ—50

Ушора беларускаму крытыку і літаратуразнаўцу Нічыпару Пашкевічу споўнілася 50 гадоў. З нагоды гэтага юбілея праўдлівае Саюза пісьменнікаў БССР накіравала яму прывітанне, у якім заворыцца:

«Дарагі Нічыпар Еўдакімавіч! У светлы і радасны поўдзень Вашага жыцця — 50-годдзе з дня нараджэння — прыміце нашы самыя гарачыя і шчырыя віншаванні.

Мы цэнім і любім Вас як удумлівага крытыка, дасведчанага літаратуразнаўцу. Вашы артыкулы, рэцэнзіі, крытычныя працы вызначаюцца дасканальным веданнем літаратурнага працэсу, сваёасабліваці таленту многіх і многіх майстроў слова.

Шмат гадоў Вы аддалі працы ў газеце «Літаратура і мастацтва», і яе галоўны яе рэдактар, і наогул, як чалавек з тонкім і патрабавальным густам.

Нямала зрабілі для выхавання творча здольных людзей нашай рэспублікі. Ваш зборнік літаратурна-крытычных артыкулаў

«На шырокіх шляхах жыцця», які Вы выдалі ў 1965 годзе, звярнуў на сябе асабліва увагу ўсіх, хто шчыра і самадэдна любіць родную літаратуру. Нездарма за гэты зборнік Вам была прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР імя Я. Коласа.

Сёння, жывучы за мяжамі Беларусаі, з'яўляючыся першым намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Літаратурнае абозрение», Вы не парываеце сувязей з беларускімі пісьменнікамі, жыва цікавіцеся ўсім, што робіцца на нашым літаратурным фронце. Вы па-ранейшаму нямаля пішаце, шмат увагі аддаеце праблемам развіцця беларускай літаратуры.

Жадаем Вам, дарагі наш сябра, добрага здароўя, доўгіх гадоў жыцця, нязмённых творчых поспехаў».

Рэдакцыя штогодніка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Нічыпару Еўдакімавічу, больш галоўнаму рэдактару газеты, моцнага здароўя, багатага плёну на літаратурнай ніве.

22 ЧЭРВЕНЯ 1941 года яму было шаснаццаць з паловай. Быў ён цыбатым сялянскім хлопчуком з пасведчаннем навучніка Мінскага педвучылішча ў Нішэні. І ваіна для яго была той невядомай, за якой бацача перш за ўсё баі і выбухі, а пасля ўжо — пакуты і смерць. Адкуль яму ў той страшны дзень было ведаць усю горкую і суровую цану вайны?.. Гэта прышло потым, натуральна і непазбежна.

У 17 год Нічыпар Пашкевіч стаў партызанам атрада імя Катоўскага ў родным Талачынскім раёне, уступіў у жорсткі і мудры ўніверсітэт, імя якому — Вялікая Айчынная ваіна. Пазней, разглядаючы ваенныя раманы і апавесці сваіх ровеснікаў з маладымі героямі ў цэнтры падзей, ён зазначыў: «Пазнаецца Расія — сапраўднай любоў да Радзімы і сапраўднай нянавісцю да ворагаў, прага жыцця і цана подзвігу, чалавечая дэбраты і подласць, сіла страху і сіла волі, вернасць і здрада, шчырасць і каханне і г. д. — усё шматстайныя дачыненні свядомасці і эмоцый чалавека да наваколлага свету, усё, што спадарожнічае нам у розных жыццях». Праз усё гэта прайшоў і ён сам, памочнікам сара атрада па камсамолу, а потым камісар атрада, набываючы і ўласны грамадзянскі вопыт, і тыя высокія крытэрыі ў ацэнцы людзей і часу, без якіх не можа быць сапраўднай літаратурнай крытыкі.

Добра ведаючы гэтага знешне суровага, але вельмі таварыскага і вясёлага чалавека, я магу з поўным правам зазначыць, што, як і яго аднагодкі — Алесь Адамчыч, Вячаслаў Былін, Іван Пакуменка, — ён таксама прайшоў у літаратуру з вайны і нягледзячы на вялікае рэзна варожасці ў ягонай душы, німа імгненна не дачыўся забіцца аб сябе. На мярні стварэння мірнага асяродка, а разнік ідэалогіі вярнуўся ў вясёлы і шчыры ўсё яшчэ найбольш звыклілы для ягомага вояка. І на будзь і мнулай вайны, можа, і каратар, Нічыпара Еўдакімавіча Пашкевіча быў ён імшы. Але як гэта «не будзь»? Ваіна была ў жыцці народа — і таму

ЁН ПРЫЙШОЎ З ВАЙНЫ...

не магла не быць у ягоным жыцці...

Нас звяла агульна праца ў газеце «Літаратура і мастацтва». Гэта быў час «антыўных дыскусій, шматлікіх «задумак» і пошукаў. У спрэчках адточваліся палемічныя стралы, недапушчальнай была сама магчымасць прафесійнальнай непісьменнасці і хітрага раўнадушша, а неістотныя выпадковыя «перарабы» дарваліся як «памылкі друку». У рэдакцыі, як заўсёды, працавала шмат моладзі — і атмасфера была самая неспаконная. Наша задзірыстасць, імгненна не прапусціць ніводнага факта літаратурнага жыцця, прарэзанаваць усё ніжняе і часопісныя навінікі, мець да ўсяго дачыненне, пазна, нямаля клопатаў прыносілі галоўнаму рэдактару...

Успамінаю амаль заўсёды пракурана і запоўнены кабінет Нічыпара Еўдакімавіча, яго прыгорблены над пісьмовым сталом плечы і нацелены на старонку руналісу ці манетны ліст аловак. Алантанасць — так, відаць, дзікай для за ўсё можна вышчыць яго адносінны да працы. Ён вучыў нас, маладзейшых, сабрэтам журналістыкі ўласным прыкладам — умоннем зняці і «выхаванне» ў матэрыялах галоўнае. Вялікая ачысціць яго ад шалупінаў вайны і камунізму і гэты таяны прыгажосці, суаднесці і праблемамі часу, з патрабаванні жыцця. Жаласнае лопіць, шматкал дасведчанасць і партыйная прычынінасць Пашкевіча, я думю, запаміналіся на зольні-тым, хто працаваў разам з ім, а і многім з тых, хто «пры ім» друкаваўся ў «Ліме».

Чаго грахі хаваць, Пашкевіч-рэдактар таму-сму не падабаўся. На падабаўся аматарам блз-

думнага зацішка, калі за нору выдаецца самазаспакоеннасць і лянота душы. Не падабаўся аптымістычным балабонам, якіх прыемнаму драбязу гатовы ўзвесці ў ранг небывалага поспеху. Не падабаўся літаратурным абознікам, якім так хоцалца перавесці ў вышэйшы гатунак сваю залесеную старыну... Не ў яго звычцы прыкідацца, лаўчыць, «трымаць нос па метру». Салдацкая ўзлужанасць у тым, што рана ці позна усё будзе справядліва ацэнена і заўважана, кірвала ягонымі рэдактарскімі паводзінамі. І я памячу, з якой непрыхаванай радасцю слухаў ён на пісьменніцкіх пленумах і сходках добрыя словы аб «лімаўскіх» дыскусіях, з якім заслужаным гонарам чытаў у «Праўде» агляды роднай газеты з падтрымкай рубрык «Не забудзем мы — не забудуць нашыхадкі» і «На новы лад!» Помню таксама, як балюча, хоць і знешна спайнойна, перажываў ён нашы ідэалы (а хіба іх не бывае ў будзённым рабстве?), заўсёды шунючы «зубячкі» прычыны іх, патрабуючы неадкладных рабчых, а не толькі арганізацыйных, вывадаў... У гэтым усім мне зноў жа бачыцца не столік школа партыйнага газетчыка — рэдактара талачынскага «Нічыпара» халюбоўнага загаднічкі аддэла, а «Дзіцячага рабочага», аддэла галоўнага «Літэрацыя», новыі вернасці зноўкам грамадзянскага абавязку і сурова «прышчэпленая» дэпюі.

Вайна... Ён прайшоў з яе не толькі багатым брані Чырвовай Зоркі і партызанскай медаль, не толькі любімым песню «Горніт свочы отарокел», не толькі салдацкую збіўку ворні іда кудца сталі іх даручанымі паству, а і сваю пісьменніцкую тэму. Амаль усё, што напісана ім, звязана з тым вайнай вайнай літаратурай. Інігі «На шырокіх шляхах жыцця» (1965 год). «На эпічным напрамку» (1959, пераклад на рускую мову), часопісныя і газетныя артыкулы і скупіўзана і шырока даследуючы кнігі аб народным пошвігу ў Вялікай Айчынай вайне. У полі ўвагі Н. Пашкевіча — раманы М. Лынькова, І. Мележа, І. Шамініна, А. Кулакоўскага, А. Адамчыча, І. Навуменкі, Ул. Карпава, М. Ткачова, І. Гурскага, апавесці В. Бякава. Разглядае ён іх гэнтуюна і няспешна, разам з аўтарамі стараючыся асэнсаваць усё тое невымерна дарагае і балючае, што называецца народным змаганнем з фашызмам. Прытым ён патрабуе ад літаратуры шырокай пачаралы ваіны з глыбокім паказам пожнай «дэталі» гэтай пшармікі, з тонкім даследаваннем псіхалогіі чалавека — удзелнік вістарыхных падзей. Навукова абгрунтаванасць патрабаваннасці, умненне ахвоты гэтых літаратурных працэс і вызначыць і збыло, якая зненні яго, дакладнасць ацэнкі і даснасць пазіцыі — вось найбольш характэрныя рысы Пашкевіча-крытыка, якія завалвалі яму павару пісьменніцкай і чытачоў, прынеслі высокую ацэнку грамадскасці...

Сёння яму пачынаецца. Ён — заслужаны работнік культуры рэспублікі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа, кандидат філалагічных навук, імяснкі старшыні Савета па беларускай літаратуры і пачленні Саюза пісьменнікаў СССР... Ён — мужны і вопытны салдат літаратуры, ад якога ўсе мы — зусім не ў сувязі з юбілеем — чакаем многа.

Мікола ДУБОУСКІ.

Генадзь БУРАЎКІН.

ЮНАЦТВА НАША ВЕЧНАЕ

«Хто знінуў за свабоду, той ніколі не памірае» — гэтыя словы Хрыста Боцева ўзяты эпіграфам да кнігі С. Руніча «Навекі юныя», якая п'ядаўна выйшла ў выдавецтве «Беларусь» і папоўніла сабой бібліятэку твораў мемуарнага характару.

Кніга адкрывае нам шмат яркіх, незабыўных і, самае галоўнае, часам неведомых старонак. Аўтар меў пад рукою багаты фактычны матэрыял. Сяргей Патровіч у гады вайны кіраваў падполлем у вёсцы Блудзень Бароўскага раёна, а затым быў камандзірам роты падрыўнікоў атрада імя Дзімітрова. Пра сваё вопісныю маладосць, пра таварышаў з якімі дзяліў і радасць, і смутак, расказвае ён у сваіх успамінах.

Кніга «Навекі юныя» дае магчымасць лішні раз пера-

канаціцца, што для абуджэння класовай свядомасці былых заходнебеларускіх юнакоў шмаг зрабіла падпольная работа, якая вялася да трыццаці дзевятага года. Першым палітычным настаўнікам Сяргея Руніча быў камуніст Іван Лук'янавіч Гардзейчык, які неаднаразова арыштоўваўся дыфензівай, знаходзіўся ў Вярэза-Картузскім канцэнтрацыйным лагэры.

Для юнака Руніча, братоў Барушкаў чалавек гэты быў сапраўдным героем, як для Паўкі Карчагіна матрос Іхухрай. Чытач мае магчымасць падрабязна, крок за крокам прасачыць, як юныя падпольшчыкі выконваюць першае заданне, перажыць разам з імі радасць уступлення ў рады слаўнага ленынскага камсамола.

Але пачалася ваіна. Сяргей Руніч, Валодзя Саўчук, Коля Барушка і іншыя стваралі падпольную арганізацыю. Рызыкуючы жыццём, яны з першых дзён вайны

становіцца на актыўны шлях барацьбы. Аўтар падрабязна расказвае, як юнакі змагаюцца з ворагам. Амаль палова кнігі адведзена паказу дзейнасці Блудзёнскай падпольнай намесольскай арганізацыі. Факты, якія прыводзіць аўтар, уражваюць сваёй праўдлівасцю.

У кнізе выразна паказана і дзейнасць роты падрыўнікоў, якой назіца камандаваў аўтар. Шматлікія дыверсіі на чыгучніцы, іншыя баявыя аперацыі... Аб усім гэтым гаворыцца не суха, ілюстрацыйна, а на-мастацку выразна, псіхалагічна дакладна.

С. Руніч расказвае не толькі пра свой баявы шлях і сваіх таварышаў. Вялікую увагу ён ўдзяляе паказу дзейнасці падпольнага абкома партыі, сувязей партызан з іншымі атрадамі і злучэннямі. Усё, хто прычытае гэтую цікавую і патрабную кнігу, лішні раз пераканаюцца ў тым, што партызанскі рух у гады Вялікай Айчынай вайны насіў сапраўды ўсенародны характар.

С. Руніч. «Навекі юныя». Навуковае выданне, Мінск, «Беларусь», 1974.

ВОСЬ ужо минут пятнаццаць маячыў каля заводскай прахадной Казімір Бялынін. Высокі, добра скроены, ён вылучаўся на фоне патоўпу, які пакідаў завод. На ім была чырвоная тэніска, якая пчыльна абціскала літыя плечы, джынсы ў абцяжачку з эмблемай тыгра на задняй кішэні, а ногі аздаблялі імпартажныя паўбацінкі з зацацценымі спражкамі. Ад гарачага асфальту патыхала спіёкай, і нават цень дрэў не ратаваў ад духаты. Казімір выціраў хустачкай спатыелы твар, даўся, але не адыходзіў, хача ведаў, што Цімоха Кручыну чакаць на гэтым санцапёку даўдзёцца яшчэ столькі ж, калі не больш.

Цімох пасля змены не кідаўся на злом галавы дадому. Спачатку ён акурата прабіраў сваё рабочае месца, любоўна складваў у шафачку інструменты, пасля чаго, яшчэ раз аглядаўшы сваю гаспадарку, нетаропка выходзіў з цэха. Так паўтаралася штодня, так было і ў гэту, апошнюю, пятніцу жніўня. І хача тэмпература паветра паднялася вышэй дваццаці пяці градусаў па Цэльсію, Цімох Кручына быў у сваім пязменным цёмна-сінім касцюмчыку і шэрай кепцы. Каля прахадной да яго і прыстроўся Казімір Бялынін, і яны моўчкі пакрочылі ўздоўж вуліцы. З усходу на горад насаўваліся цёмныя цяжкія воблакі, у небе трывожна мітусіліся ластаўкі, і Цімох, глядзячы на іх з-пад казырка, заўважыў:

— Парыць... Да вечара, глядзіш, і наваліцца зборэцца.

— Хутчэй бы. Сіла няма, — уздыхнуў Казімір, дастаў з кішэні хустачку, выцер твар і спытаў: — На куфлю піва?

— Не пашкодзіла б, — адказаў Цімох.

Пасля змены народ з прахадной валіў натоўпам, расцякаўся па вуліцах, беручы ў асаду аўтаматы з газіравацай вадой і цыстэрны з квасам. Каля піўнога ларка яблыку не было дзе ўпасці. Каб выпіць куфаль піва, трэба было чакаць прынамсі з паўгадзіны, а тупы боль у старой ране, відаць, сігналізуе перамену падвор'я, аддаваўся ва ўсім целе. Больш гэты здаваўся Цімоху не такім моцным у час хады, і ён, зірнуўшы на чаргу, вымавіў:

— Бадай, я пайду.

— Чарга не для нас, — адказаў Казімір і даволі нахабна падмігнуў, — хочаш жыць — умеі круціцца... Я мігам.

Ад слоў гэтых Цімох паморшчыўся і, нібыта яго злавлілі на печым ня добрым, вінавата азірнуўся: «Ці не чуў хто?» На рэпліку Казіміра ніхто не звярнуў увагі, і Казімір, прысланіўшыся да дрэва, уздыхнуў з палёгкай.

Казімір з'явіўся ў доме Цімоха Кручыны п'ядаўна, у пачатку чэрвеня. З'явіўся нечакана і шумна. Насцеж адчыніў дзверы і, нахіліўшы галаву, каб не ўдарыцца аб верхнюю філенгу, гучна аклікнуў:

— Эгэй! Хто тут жывы?

З вуглавога пакоя выйшаў Цімох. Ён на хаду, папраўляў акулары і з усмешкай прыглядаўся да незнаёмага рослага дзёцюка.

— Не пазнаеш?

— Стой, стой... Не Казімір?

— Ён самы! — замест прывітання адказаў Бялынін і, паставіўшы ўбок чамадан, весела дадаў: — Ну, і забраўся ты, дзядзька! Ногі адбіў, пакуль знайшоў твой завулак, чорт бы яго ўзяў. Але ад мяне ты не схавашся, я — такі! Прывітайся.

Бацька Казіміра, Фядот Бялынін, муж стрыечнай сястры Цімоха Кручыны, утаніўся ў час крыгалому. І Хрысціна засталася ўдавой з сіротамі — трыма сынамі.

Самым старэйшым быў Казімір. На вёсцы пра яго шла надобная слава, хача ўсе яго выхадкі не пераступалі меж крмінальнага кодэкса. Пасля службы ў арміі працаваў ён у калгасе шафёрам. Вадыў машыну ціха, на першай жа просьбе адпраўляўся ў рэйс у любы час дня і ночы, за што начальства даравала яму многія ўчынкы. Сяброў Казімір не шукаў — хлопцы самі цягнуліся да Казіміра не толькі з-за яго смеласці, вясёлага таварыскага характару, але і таму, што быў шафёрам, а на вёсцы яшчэ не навучыліся абыходзіцца без дрэў, брыкету і ўгнаення.

Але аднойчы яго пазбавілі вадзіцельскіх правоў. І вось пры якіх абставінах. Цяплым-цяплым майскім вечарам, які кранаў душу, вяртаўся ён з «Сельгастэхнікі» з грузам запасных частак. Пасля паўдня прайшоў кароткі, але хлесткі дожджык, пры-

біў на дарогах пыл, абмыў стаянкі бярозавых гайкоў і далікатны дыван азійскіх. Калі ўлічыць, што прыроду Казімір любіў, то няцяжка здагадацца, што паездка гэтая была для яго сапраўдным задавальненнем. Да вёскі ён падкаціў на захадзе сонца якераз у той момант, калі чырвоны дыск схавалася за лес і на вуліцу ласкава апусцілася светла-бэзавая смуга.

Не паспеў Бялынін спыніцца каля дома і вылезці з кабіны, як да яго

Дзмітрый МОРКАЎКА

Дзмітрый Моркаўка працуе плавільшчыкам на Мінскім аўтамабільным заводзе. Ён — аўтар зборніка апавяданняў і нарысаў «Снежныя дзюны». Сёння мы прапануем чытачам новае апавяданне маладога пісьменніка.

падышлі сябрукі. І даведаўся ён, што яго любімая дзядзька золатавалася брыгаднай ўчотчыца Зося, з якой ён веў душэўную перапіску ўсе два гады ваіскавай службы, пайшла ў клуб на танцы з Іванам Каленчыцам. Прычым, прайшла на вуліцы з ім усенародна, а Іван напіліў новы касцюм, павязаў на шыю галыштук з малюнкам панаўтолай жанчыны і надзеў капялюш. Больш ніякіх падрабязнасцей Казімір не стаў слухаць і, не звачуючы на маці, якая стаяла каля веснічак і клікала яго вчэраць — ляннуў дзверкамі, рвануў з месца так, што хлопцы ледзьве паспелі адскочыць у бакі.

Магутны ЗІЛ, грукочучы бартамі і абпырскаючы сцялэн, якія мірна сядзелі каля сваіх садкоў, імчаўся па вуліцы. Засцігнутыя знянацку курцы выскоквалі з-пад колаў, узляталі са страхам вышэй самых высокіх платоў.

Неўзабаве за вёскай Казімір выскочыў на асфальт, машына пайшла роўна і спакойна — толькі вецер свістаў у адчыненых вокнах кабіны. Вось і паваротка, за якой чорная стужка шапы крута абрываўлася ўніз, адкрываючы погляду туманную далечыню палёў і лясоў. За кіламетр, на вяршыні зялёнага ўзгорка, відаць быў грувастні будынак клуба, а на правую руку асфальта раскінулася сіняя спакойная роўнядзь возера. Бялынін выключыў матор, і машына нячутна пакацілася пад ухіл. Калі да клуба заставалася метраў восемдзесят, Казімір, высуўшы галаву з кабіны, убачыў на беразе возера хлопцаў і дзядзят, якія ліха танцавалі польку, а затым увагу яго прывабіла лавачка, на якой сядзеў хлопец у капелюшы, а побач з ім... ну, вядома ж, Зося. Не дык Казімір мог бы пазнаць і за вярсту.

— Ну, Іванка, пачакай! Зараз я табе наладжу такіх скокі, што ты іх на ўсе жыццё запомніш! — прашалтаў Казімір і паціснуў на педаль газу. Машына імкліва рванулася наперад, а потым крута збочыла да берага, так што колы адарваліся ад зямлі.

Усё астатняе адбылося з хуткасцю малакці. Пачуўшы роў матора і віск тармазоў, Іван Каленчыц азірнуўся і ўбачыў зусім побач перад сабой тупарылы перадок ЗІЛа. Вочы яго зрабіліся круглымі, і ён тут жа, не раздумваючы, сігануў у возера. Золатавалася Зося таксама нібы ветрам садзьмула з лавачкі. Шарануліся ў бакі хлопцы і дзядзяты, а вартаўніца цётка Поля, яна ж і прыбіральшчыца, бегла праз асфальт да будынка клуба і галасіла:

— Ратуйце, людцы добрыя!

Скрыпнуўшы ў апошні раз тармазамі, ЗІЛ спыніўся ўсяго ў некалькіх сантыметрах ад лавачкі. Разлік быў дакладны — памыліся Казімір яшчэ на некалькіх сантыметрах, і гэты

ўчынак мог бы закончыцца фатальна. Матор заглух, і таму голас цёткі Поля звінеў у тугой вчэрашняй цішыні чыста і меладычна. Казімір нерухома сядзеў у кабіне і бачыў, як на сінняй роўнядзі возера плавае капялюш Івана Каленчыца, а яе гаспадар, маторы і бездапаможны, з цяжкасцю караскаецца на бераг, як весела пасля перапалоху дзядзяты абцягваюць кароткія спаднічкі, а хлопцы папраўляюць модныя галыштукі, як рагоча

калі грошы пазычыць у суседа. І ён сказаў:

— Нічога не зробіш, — і, вінавата апусціўшы вочы, хацеў сундэшыць пляменніку, што грошы ён пазычыць.

— Ну што ж, — злосна перапыніў яго Казімір і сарваўся, — відаць, у дзяліцтве цябе пільным мяшкою ударылі. У цябе — залатыя рукі. Ты мог бы мець усё — і грошы, і машыну, і дываны, усё, што захохаціш. Каму патрэбна твая дабрата? Га?

Кручына пачырванеў ад гэтых крыўдных слоў, хацеў сказаць нешта разкае пляменніку, але словы заселі ў горле, і ён, моўчкі павярнуўшыся, закульгаў да пераходу. Пачакаўшы, пакуль сутулая спіна Цімоха схавалася ў пераходзе, гнуткай паходкай пакрочыў прэч і Казімір Бялынін. Густыя чорныя бровы яго пахмурліліся, вузкія сіння вочы глядзелі на свет злосна і неспрымрыма, пад сквіндамі часта пераочваліся жаўтакі, і падобны ён быў зараз на раз'юшанага тыгра з эмблемы задняй кішэні ўласных джынсаў.

Больш за гадзіну самотна блукаў Казімір па вуліцах горада, разважваючы пра ўсё, што здарылася. Злосць ад таго, што «бізнес» не адыўся, паступова ўляглася, і ў глыбіні душы ён пачынаў разумець, што перагнуў палку. Тое, што ў Цімоха былі залатыя рукі, — Казімір ведаў даўно, а вось што ён мае з гэтага, даведаўся надалей, і навіна гэта яго ашаламіла, не давала спакою, як чарвяк, тачыла душу і сэрца. Глухая раздражненасць на дзядзьку мімаволі расла з кожным днём, не аднойчы Бялынін нарываўся навуць яго жыць, але стрымліваў сібе. Сёння ж цягне ў Казіміра лопшула, і чорныя іакі выліўся з душы.

Амаль кожны вечар Кручына праводзіў у сваім пакойчыку за вялікім старым пісьмовым сталом, набітым усялякімі інструментамі. Сваіму любімаму занятку — чаканцы на металу — аддаваў ён амаль увесь свой вольны час. Многа гадоў працаваў Цімох над серыяй гравор «Помнікі нашага горада» і падарыў іх потым Палацу культуры роднага завода. Апрача таго, знаёмыя, якіх у Кручыны было вялікае мноства, звярталіся да яго з самымі рознымі просьбамі — то адрамантаваць старадаўні гадзіннік, за які не бралася ні адна майстэрня, то зрабіць мудрагелістую гравіроўку, то адрамантаваць транзістар.

— Дзелавы дзядзька, — думаў Казімір, — жывая капейка ў яго заўсёды водзіцца.

Але чым даўжэй жыў Казімір у дзядзькі, тым больш дзівіўся таму, што людзі прыходзілі за рэчамі, сардэчна дзякавалі Цімоху, але пакідалі дом, не дакрануўшыся да кашалька. Неяк Казімір мімаходзь заўважыў:

— Хоць бы бутэльку паставілі.

— У яе пію. Ты гэта сам бачыш.

— Ну, тады хоць бы пяцёрку кінулі. Усё-такі працаваў... Ну, і народ!

— Я не бяру.

— Значыцца, за так?

— Значыцца, так, — усміхнуўся Цімох і пайшоў у свой пакой.

«У яго дома не ўсе пачавалі, — падумаў Казімір, — за дзякуй я і пальцам не варухнуў бы, а ён спіны не разгінае. Дзівак-чалавек».

На прыступках пераходу Цімох Кручына падняўся з цяжкасцю, часта спыняючыся і прытрымліваючыся поручыў. Зрабіўшы некалькі крокаў на трагуару, ён схпіўся рукоў за агародку. Стараўся трымацца моцна — раптам закружылася галава, у вачах памянеца і ён адчуў, што зямля вапльыла з-пад ног.

— Толькі б не ўпасці, — мільганула ў думках. Цімох не ўпаў, таму што стаў бязважасці працягваўся ўсяго адно імгненне, сілы зноў вырнуліся да яго, і ён, пастаяўшы некалькі хвілін нерухома, павольна пайшоў наперад. Хацелася прысесці, і Кручына, збочыўшы ў скверык, цяжка апусціўся на лавачку.

— Нібыта прайшло, — глыбока ўздыхнуў Цімох і ўспомніў, што ў падобным становішчы ён быў у жніўні далёкага сорак чацвёртага года, калі ў саставе ўзвода разведкі вяртаўся з нямецкага тылу да сваіх. Немцы выявілі іх усяго за сто метраў да нашых пазіцый і адкрылі шалёны агонь. Кручына запомніў аглушальны выбух міны, адчуў, як зямля пайшла з-пад ног і меркне далечынь. Свядомасць захавала толькі маруднае і лёгкае падзенне ў бяздонную чорную глыбіню.

Ануўся Цімох на другі медсанбаде і даведаўся, што Іван Таміленка, з якім яны не валіся з пачатку вайны, вярнуўся ўжо са сваіх акупаў, цяжкіх пазіцый, але быў забіты Гібель сябра Кручына пераключача, лічыў сябе вінаватым смерці, у тым, што пакінуў дваіх дзяцей. Доўгую снежань праляжаў Цімох нерухомым тальным ложка. Сястрычкі кармілі яго з рук сваіх, былое дзіця.

— Лепей бы мне ляжаць у сырой поруч з сябрам, — шэпталі ў хвіліны адчаю сястрычцы, бы клопатаў меней было.

Але ўсё ж яны яго выпянялі, пльней сэрцаў сваіх паднялі і таму Кручына лічыў сябе ні перад Імі, але і перад усімі Імі, людзьмі, якія ішлі і ішлі міма яго, у неаплачаны даўгія гады зноў усплыла размова з Іванам, і ён нахмурыўся.

— Дык вось, якім хацеў мяне пляменнічак. Не дзядзька тавіка, а мяшок з грашыма... ну, — паднімаючыся з лавачкі вяду Цімох, і хаця сэрца пачало раўняць і мінула галавакружэнне, але ісці было ўсё-такі цяжка. Дабраўся зусім знямоглы і, півжак, прылёт на каналу.

— Што-небудзь здарылася тала жонка і дадала: — Паабядайцеся, адпачыцеся, — адпачыцеся, адпачыцеся.

Кручына, — сэрца нешта халоднае, — Можна, урача выклікаць?

— Не, не трэба. Нібыта ты ідаі, а я падваблю крыху.

Цімох наварнуўся набок, паправіў падушку і заплюшчыў вочы. Расказваць жонцы пра тое, што было, палічыў не вартым: ўсё выглядала брыдка і агідна, а што яе хваляваць, — падушкі, і нечакана яго закала, чуванне было такое, нібыта нуў калоднай вадой у твар, нельга сцерці. Потым яго кінула ў рачку, і вела пакрылася пошчымі. Калі так, няхай нягоднае чамадан і выбіраецца ад усё чатыры бакі, — вырашыў на і яшчэ мацней заплюшчыць вочы. Але сон, як на зло, не ішоў. Яшчэ доўга ляжаў, уткнуўшы вочы ў падушку, накуль стомлена не змагла яго. Але нарэшце пляменнічак не даваў яму спаць. Убачыў яго Кручына, як бы на чыгуначнаму палатні пасу сяду. «Пастой, ты куды?» — Цімох і працінуўся, і глыбока ўздыхнуў: «Ах, каб цябе!»

На кухню Кручына выйшла паспытаў баршч, пакалунаў нам катлету і пайшоў да сябе. На стала стаяў стары галзі тарал якога быў дакладнай і значнай лясной хацінкі. Понадзіннік участковы ўрач, заўважыў лекцыянер усялякага пачынаў пацатага стагоддзя. Узяў Кручына з запалам, ён любіў работу, і праз тыдзень і ажыў. Адчыніліся дзверкі п.

ЖАНР гэтай п'есы А. Дзілендзіка, наводзе некалькі парадэксальнага аўтарскага вызначэння, — «гульні дарослых або камедыя-карыкатурал у дзвюх дзёях з музыкай, танцамі і сардэчным прыступам». Мабыць, тут маецца на ўвазе нешта наконт «тэатра ў тэатры». І рэжысёр-пастаноўшчык Уладзімір Караткевіч вельмі ўдала ўводзіць глядачоў у падкрэслена тэатральна мастацкі свет камедыі, пачынаючы спектакль пралогам. Карыстаецца пры гэтым традыцыйнымі аўтарскімі характарыстыкамі герояў і найбольш афарыстычнымі іх рэплікамі. Мы знаёмімся так з усімі

ПЕРШАЕ

персанажамі сцэнічнага відэвішча.

Вынаходліва пабудаваны востра камедыійны сюжэт п'есы разгортваецца вельмі імкліва, праз яркі і часам эфектыўны сцэнічны дыялог і сітуацыі. З хуткасцю і няўмольнасцю снежнай лавіны распаўсюджваюцца абывацельскія плёткі аб таленавітым, глыбока адданым сваёй працы вучоным Бабачкіне (артыст К. Маеквін). І ўсё гэта адбываецца не дэ-небудзь, а на горкай іроніі ў сценах «навукова-даследчага інстытута аховы нервовай сістэмы», дзе распрацоўваюць праблемы XXI стагоддзі. Сціпаламу чалавеку, добраму мужу і кланатліваму бацьку прыпісваюць скандальныя любоўныя паходжанні. Неўзабаве гэтая ганебная слава незвычайна доўжуана выходзіць далёка за межы інстытута. Няшчотныя любоўныя пасланні дасягаюць разгубленага героя нават у балініцы, дзе ён дарэмна шукае спакою, імітаваўшы сардэчны прыступ. Гратэскавае абрастанне сюжэта — не пустая фантазія, а сродак для больш выразнага выяўлення тых адмоўных маральна-этычных з'яў, якія падвргаюцца сатырычнаму высмейванню ў камедыі А. Дзілендзіка.

Гэтая асноўная «гульня дарослых», якая выяўляе галоўную налізію камедыі, — не такая ўжо бескрыўдная, як можна здацца на першы погляд. Сцэнарый гэтай небяспечнай «гульні», аперацыі пад кодавай назвай «Мнагажэнец», распра-

цоўвае намеснік дырэктара інстытута па гаспадарчай частцы, старшыня мясцома Рубайла (артыст В. Сівіцкі), які, паводле трапнай характарыстыкі аўтара, «сабана з'ёў на грамадскай рабоце. І не адну». Спраўдны творчы поспех В. Сівіцкага ў тым, што яму удалося стварыць яркі сатырычны вобраз «паэта кампаніі», які сваёй стараннасцю не па розуму даводзіць да абсурду самыя разумныя лозунгі. З'едлівым сарказмам гучыць, напрыклад, у вуснах Рубайлы заклік: «За работу, товарищи!», звернуты да навуковых супрацоўнікаў у той час, калі ён сам не спраўляецца са сваімі нескладанымі службовымі абавязкамі.

Глыбокі сацыяльны змест, які адбыліся ў нашым грамадстве, зрабілі «рубайлаўшчыну» сацыяльным анахразізмам. І зусім спраўдліва тэатр разам з драма-

Рубайлу на шлях шальмавання не галоўнага савеніка ў прасоўванні па службовай леевіцы. Гэта ўсё Ю. Гальперына выйшла тонка-псіхалагічна, разумна даючы гераіні дзілівы інтанацыі, з якімі Туманавя гаворыць з начальствам, і мудрагелістыя ўмоўчванні, і дыпламатычныя памкні, якімі яна пакіраўвае ў патрэбным ёй кірунку паклініцкую кампанію Рубайлы. Варышыня не хітраці — фабрыкацыя ананімкі на самую сябе. Пават такі прайдзівет, як Рубайла, выявляе... своеасаблівай ахвярай яе падковы.

Гэта варышыня і сатырычнага нападу спектакля!

А вось даверлівы Бабачкін

навуковай працы. Рантам, у гэтым кантрасце са змрочнай позай гэтай журботнай фігуры, з'яўляецца ўзбуджальная, с бліскучымі вачамі бібліятэкарка Маёрыкава (артыстка Р. Сакалова), у якой, да безгустоўнасці «моднай» максі-сукенцы, з чырвовай «веткай у руках». Яна пачынае свой экзатычны «шлюбы тапец». Гэтая прастадушная жанчына шчыра прызнаецца, што на гэты ўчынак яе штурхнула Туманавя.

Выканаўца ролі Бабачкіна артыст К. Масквін знайшоў вельмі дакладную інтанацыю, вымаўляючы са здзіўленнем і захваленнем фразу: «Ай ды баба!», што стасуецца адначасова і да інтрыганкі Туманавай, і да прастадушнай Маёрыкавай.

падрыхтоўвае гледачоў, настрайвае іх на ўспрыманне асноўнай «гульні дарослых» — сюжэтнай канвы камедыі.

Бліскучая сюўная дуэль Іванскай — Караткевіч з Рубайлам, які просіць яе напісаць заяву ў мясцома супраць Бабачкіна. Актрыса знаходзіць вельмі дасціпную мастацкую дэталю, трапіна выкарыстоўваючы газеты, дзе Рубайла адвольна вычытае пра міфічную кампанію барацьбы за маральную чысціню. У руках актрысы гэтыя газеты спачатку ператвараюцца ў накідку і каўпак паяца, калі яе гераіня расказвае вядомую прытчу, што прыезд паяца ў горад замяняе працу тысячы дактароў. Потым гэты ж каўпак, надзеты ёю на Рубайлу, робіцца шапачкай блазна — шматзначная тэатральная метафара!

Спачатку Іванская з пагардай адхіляе прапанову Рубайлы, потым пасля нядоўгага раздуму (і гэтую змену супрацьлеглых пачуццяў Іванская гераіня трапіна перадае актрысе) яна вырашае падтрымаць «гульню», каб высветліць сапраўдную мэту гэтага «барацьбы за маральную чысціню». І тым самым выратаваць Бабачкіна. Іванская першая ўзімаецца на барацьбу супраць паклініцкаў, выкарыстоўваючы іх жа зброю.

Палемічна-заострана пададзены ў спектаклі вобразы сакратаркі Люсі (А. Хадзянкова) і інжынера Чыжыка (Ул. Кашын). Лёгка і натуральна, без залішняга націску праводзіць сваю ролю артыстка А. Хадзянкова. Яе сакратарка Люсі, знешне ўзбагачаная, модна апранутая ў міні-спадніцу, адолела правільна сарыентавацца ў востра-канфліктнай сітуацыі. Артыст Ул. Кашын стварыў цікавы вобраз маладога камуніста, члена бюро райкома. Першае ўражанне і персанажкаў п'есы, і гледачоў, калі ён пачынае расследаванне ананімнага пісьма ў райком, што гэты нібыта легкадумны чалавек у модным адзенні, шырокім галыштуку і з доўгімі валасамі не зможа выканаць партыйнага дару-

чэння. Але Ул. Кашын паступова развейвае недавер да свайго персанажка, пераканальна паказваючы, як настойліва і ўпарта Чыжыка дакапваецца да самой сутнасці канфлікту. Добра, што тэатр яшчэ раз вобразна сказаў нам — аб маладым пачаленні трэба меркаваць не па нейкіх знешніх праявах, а па яго справах.

Старанна распрацаваная аперацыя «Мнагажэнец» павярнулася ўрэшце супраць яе натхняльнікаў, таму што на барацьбу з Туманавай і Рубайлам рашуча выступілі не толькі кроўна зацкаўленыя ў гэтай справе Бабачкін і яго жонка Кацярына Васільеўна (артыстка Н. Фядзьева), але і ўвесь калектыў Інстытута, падтрыманы райкомом партыі (і гэтая падкрэслена ў магілёўскім спектаклі спецыфічна тэатральнымі сродкамі). Пават такі інертны чалавек, як Шахматаў (артыст А. Рудакоў), скептык і цынік, які шмат пабачыў на сваім вяку, усё такі актыўна ўключаецца ў барацьбу за Бабачкіна.

Духоўная ізаляцыя Туманавай выдатна паказана ў сцэне, калі яна спрабуе знайсці якое-небудзь выйсце, натхняецца з аднаго боку, на Іванскую і Шахматава, а з другога боку, не чакаючы не менш сурова настроены падстаўнік райкома партыі. Усеагульнае асуджэнне Туманавай паводле адкрыта грамадзянскай пазіцыі тэатра, сведчыць аб тым, што маральна-этычная атмосфера нашага грамадства глыбока пароная да такіх адмоўных з'яў.

Калі вярнуцца да крыху парадоксальнага аўтарскага вызначэння жанру п'есы і перакласці яго на больш звыклую тэатраўную тэрміналогію, то «Аперацыя «Мнагажэнец» А. Дзялендзіка, на наш погляд, — сатырычная камедыя, у якой спалучаюцца самыя розныя формы камічнага — ад гумару і мяккай іроніі да гратаскавай сатыры і з'едлівага сарказму з выкарыстаннем тэатральнай карыкатуры і буфанады. Тэатр адчуў гэта і творча прачытаў складаную па жанру і па сваёй тэатральнай стылістыцы камедыю.

Алесь МАЖЭЙКА,
Вадзім НЕБЫШЫНЕЦ.

ПРАЧЫТАННЕ КАМЕДЫІ

«АПЕРАЦЫЯ «МНАГАЖЭНЕЦ» А. ДЗЯЛЕНДЗІКА
У МАГІЛЕЎСКИМ АБЛАСНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРЫ

ПАКАЗ лепшых спектакляў бягучага рэпертуару абласных тэатраў Беларусі ў сталіцы рэспублікі робіцца традыцыйным. Сёлетні мінчане мелі магчымасць пазнаёміцца з дасягненнямі Магілёўскага абласнага тэатра драмы і камедыі (Бабруйска) і Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Янкі Каласы. На іх афішах былі пазначаны назвы драматычных твораў класікі і сучасных аўтараў. На гэтым тыдні грамадскасць сталіцы гасцінна прымала яшчэ адзін калектыў — Магілёўскі абласны драматычны тэатр, які прывёз у Мінск тры спектаклі: «Трыгога» А. Пятрашэвіча, «Наса мар» І. Друцэ і «Аперацыя «Мнагажэнец» А. Дзялендзіка.

Цяперашні склад трупы вядзе сваю гісторыю з 1954 года, калі ў горадзе на Дняпры стаў працаваць былы Пінскі абласны тэатр. На творчым рахунку ёсць пастаноўкі п'ес драматургаў-дэбютантаў, срод якіх варта назваць М. Матукоўскага, М. Гарулёва, І. Ісачанку, Я. Тарасова, Л. Караічова. У рэпертуары магілёўчан побач з рускай і заходнееўрапейскай класікай заўсёды прысутнічаюць навіны сучаснай драматычнай літаратуры. Аб гэтым сведчыць і спіс паказаных на гэтых днях спектакляў. У ацэўскім складзе з'яўляюцца на слабе увагу суладдзе вопытных майстроў сцэны з артыстычнай моладдзю. Народны артыст БССР С. Бульчык, народны артыст РСФСР М. Радзівонаў, заслужаны артыст БССР В. Кабатнікова, А. Яфрэменка, Ю. Гальперына, А. Рудакоў, Н. Фядзьева, С. Яворскі і іх калегі складаюць зладзаны творчы ансамбль у лепшых работах радуюць гледачоў сапраўднымі здабыткамі ў мастацтвах. Рэжысуру ажыццяўляюць у калектыве Ул. Караткевіч і заслужаны артыст БССР А. Раеўскі.

Сёння «ЛІМ» друкуе рэцэнзію на п'есу тэатра, над якой трупы працавала ў творчай садружнасці з драматургам А. Дзялендзікам.

тургам выкрывае яе ў адкрытых сатырычных формах — карыкатуры і буфанады. Калі сутнасць вобраза Рубайлы зразумела і персанажкам п'есы, і гледачам з самых першых сцен, то сапраўднае адрозненне дырэктара Інстытута Туманавай (артыстка Ю. Гальперына) раскрываецца паступова і больш тонкімі камедыійнымі фарбамі. Яе ганебная сутнасць прыкрыта знешняй дэманстрацыяй бурлівай навуковай дзейнасці, чалавечнасці, шырокай душы, добрабычлівасці. Туманавя ў адрозненне ад Рубайлы дзейнічае больш гнуткімі метадамі. Менавіта яна штурхае

амаль да самага канца шчыра ўваўняе, што Туманавя жадае яму добра. Пават тады, калі яна, выкарыстоўваючы апошні шанец у сваёй гульні, прапануе Бабачкіну напісаць заяву аб звальненні па ўласнаму жаданню. Выразае і рэжысёрскае вырашэнне гэтай сцэны, Туманавя выходзіць, пакідаючы Бабачкіна аднаго. Ён садзіць за сталом, спіной да гледзельнай залы. Лепш за ўсе словы аб поўнай бездапаможнасці яго ў сітуацыі, у якую ён трапіў, гаворыць яго згорбленая сціна і бязвольна апушчанае галава — так печаная рушыцца ўшчэнт плён яго самаадданай

З гэтымі словамі Бабачкін выходзіць з «гульні». Артыстка Р. Сакалова, зыходзячы з уда-ла знойдзенага выражэння знешняга малюнка ролі, пераняла чыста паказвае, што пад маскай крыху грубаватой па манерах Маёрыкавай хавалася па-свойму прыгожая душа адзінокай жанчыны з няўдалым лёсам.

З самага пачатку сапраўдную цану Туманавай, як вучонаму і чалавеку, ведае прынківа Іванская, старшы навуковы супрацоўнік. Выканаўца яе ролі артыстка Н. Караткевіч зноў паказала каштоўную грань сваёй самабытнай індывідуальнасці — яркі камедыійны талент. У гэтым вобразе яна дэманструе багатую пластыку, шырокі інтанацыйны арсенал, уменне не толькі падтрымліваць жывую сувязь з партнёрамі па сцэне, але і «запазіць» іх сваім тэмпераментам.

У першай сцэне, афарбаванай у мяккія лірычныя адценні, Іванская, выратаваная Бабачкіным ад немінучай пагібель у час іх няўдалага падарожжа на лодцы, вядзе жартуючы «гульню» са сваім выратавальнікам. Гэта

Дзяржаўны ансамбль танца БССР выконвае беларускі танец «Лявоніха».

Фота Ул. КРУКА.

перад адным сваім умельствам. Хоць усе ўдзельнікі танцуюць добра, на творчым уздыме, выконваючы складаныя тэхнічныя рухі, аднак, хапелася б, каб змест танца быў раскрыты больш ярка і вобразна.

Стары беларускі танец «Вяселуха» вядомы яшчэ з другой паловы XIX стагоддзя. Пастаўлены ён балетмайстрамі Мікалаем і Валянцінай Дутчанка. Танец пераносіць нас у мінулае старога беларускага вёскі. Перад намі ўзнікаюць каларытныя вобразы народных танцоўраў; прывабішы іх вяселосць, запал, тэмперамент і, што вельмі характэрна, гумар, з якімі яны выконваюць свой танец. Усё гэта паказана з добрым артыстычным густам.

Харэаграфічная карціна «Купальская ноч» аздабляе праграму канцэрта іншымі мастацкімі фарбамі. Глядач бачыць прысутнічае на старым абрадзе, што ўвасобіўся ў лірычным караодзе дзяўчат. З прыходам «Купальны» (яе ролю выконвае Святлана Вуячыч) танец набывае казачны характар. І вось з'яўляюцца юнакі, а з імі прыходзіць святочная вясель-

лосць. Пачынаюцца гульні, скаканне праз вогнішчы і шэсце з колам, якое ўвасобляе сонца. Ды якое ж свята абыходзіцца без танцаў! З'яўляецца юнак — вясёлы, гарэзлівы Мікіта, заўсёды ўдзельнік усіх народных гульняў, завадатар моладзі. Праўда, выканаўца ролі Мікіты Я. Макаўчук некалькі адыходзіць ад народнага вобраза і прамерна стылізуе фігуру хлопца. Але сам танец «Мікіты», яго малюнак і форма вылучаюцца багаццем танцавальных фарбаў.

Фіналам гэтага харэаграфічнага нумара з'яўляецца імкліва «Полька», выдатна выкананая артыстамі ансамбля.

Заслугоўвае ўвагі тое, што ансамбль звяртаецца да твораў такога складанага танцавальнага жанру, як сюжэтныя танцы. Адзін з іх — «Паўлінка» — па матывах вядомай п'есы Я. Купалы. Сюжэтную лінію танца раскрываюць салісты М. Канішчава і В. Полеў. Артыстка М. Канішчава (Паўлінка) стварыла сапраўды народны вобраз беларускай дзяўчыны. Яна шчыра, мякка, з тонкім гумарам дае

зразумець Адольфу Быкоўскаму, што не ён яе абранік. Ролю Быкоўскага выконвае В. Полеў. Артыст ён, безумоўна, здольны, але роля пана-шляхціца яму не зусім удалася: В. Полеў «перайгрызае» і ўносіць у вобраз шмат штучнага.

Народны танец «Мяцеліца» ў інтэрпрэтацыі балетмайстра А. Апанасенкі пачынаецца ў імклівым тэмпе і даходзіць да віхуры. Ігравую разрадку ў танец уносіць персанажка: мядзведзь, чорт, баба, тры снягурачкі. Тут пануе гульня, жарт, гу-

мар. Нягледзячы на тое, што гэты эпізод вырашаны ў стылі маладзёжных гуляняў, танец не страціў сваёй народнай асновы.

Парадуе гледача і новы ў рэпертуары танец «Лявоні» ў пастаноўцы В. Цюрына. Тут выкарыстаны характэрныя беларускія гульні, якія пастаноўшчык з вялікай творчай фантазіяй увавобіў у харэаграфічную танцавальную форму, надаўшы танцу тонкі гумар і жартунасць.

Гледачы нядаўніх канцэртаў гарача апладзіравалі і

іншым нумарам ансамбля, асабліва тады, калі ў іх віхурай урываўліся дасціпны гумар, гарэзлівы настрой, жартуныя інтанацыі. Усё гэта добра гарманіруе з народным духам беларускай танцавальнай культуры.

І ўсё ж хочанца часцей бачыць у выкананні калектыву новыя танцы, паглыбленне традыцый і смелы творчы пошук у паказе сучаснай тэматыкі ў харэаграфіі. Ансамбль здатны і на гэта.

Л. АЛЕКСЮТОВІЧ,
балетмайстар.

НЕЗВЫЧАЙНЫЯ АДЦЕННІ

У кабінце Эдуарда Аляксандравіча Верамейчыка, сакратара партыйнага бюро Бабруйскага завода трактарных дэталяў і агрэгатаў, я убачыў незвычайнае пано.

— Хто зрабіў? — Уладзіміра Гароха работа. Ён у нас увесь завод упрыгожыў. З чаго зроблена? Прыгледзьцеся.

Уражаны, я не мог паверыць. Усе пано было сабраны са звычайнай металічнай стружкі. Так, той самай нікому не патрэбнай стружкі, якая застаецца пасля металічнай апрацоўкі на такарным або фрэзерным станку.

У той жа дзень я пабачыўся з Уладзімірам.

Дома ў яго шмат малюнкаў. Партрэты, эцюды, пейзажы. Малюе, сам прызначае, з таго часу, «як сябе памятае».

Дома ёсць яшчэ адзін памятник партрэта. Намалюваны фарбамі. Добры твар, прыжмураны погляд. Вальтэр Ульбрыхт.

— Гэта копія, — расказвае Уладзімір. — Калі служыў у групе савецкіх войск у Германіі, у Патсдаме, убачыў Ульбрыхта. Уразіў ён мяне нейкай незвычайнай дэбратаю, чалавечнасцю. Рашыў намалюваць яго партрэт. Па памяці і фатагра-

фіі. Пагутарыў з таварышамі, намеснікам па палітычнай частцы. Адсбрылі. Доўга малаваў. Партрэт усім спадабаўся. Рашылі паслаць яго ў падарунак Вальтэру Ульбрыхту да дня яго нараджэння. Неўзабаве атрымаў бандэралю. Разгарнуў і — здзівіўся. У ёй быў альбом рэпрадукцый Дрэздэнскай карціннай галерэі і пісьмо.

Валодзя захочае яго да гэтага часу. Вальтэр Ульбрыхт пісаў савецкаму салдату:

«Дарагі таварыш Гарох!
Выказаю Вам сардэчную ўдзячнасць за перададзены мне партрэт, намалюваны Вамі.

Я лічу гэты падарунак знакам цесных сяброўскіх сувязей паміж служачымі Савецкіх Уз-

броеных Сіла і працоўнымі Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, якія пад кіраўніцтвам Сацыялістычнай адзінай партыі Германіі змагаюцца за будаўніцтва сацыялізму.

Дазвольце мне перадаць Вам у знак удзячнасці альбом рэпрадукцый Дрэздэнскай карціннай галерэі. Адначасова шчыра жадаю Вам вялікіх поспехаў у выкананні Ваших задач у барацьбе за захаванне міру і ў Вашым асабістым жыцці.

З сацыялістычным прывітаннем
В. Ульбрыхт, першы сакратар ЦК Сацыялістычнай адзінай партыі Германіі.

г. Берлін.

А потым быў мітынг. У памяці Валодзі засталіся словы, ска-

заныя сакратаром аднаго з райкомў САПГ. Ён сказаў:

— Толькі ў краіне, якая будзе сацыялізм, магчыма такое, калі кіраўнік урэда звяртаецца з цёплым і сардэчным пісьмом да простага салдата. І ў гэтым няма нічога здзіўнага. Абодва яны сыны аднаго класа. У іх і клопаты адны — захоўваць мір на зямлі, змагацца за справу міру.

...Уладзімір павольна гартвае альбом. Паказвае мне малюнку, амаль закончаны і толькі пачаты. Потым вымае амаль гатовы пано з металічнай стружкі. Як і ўсе мастакі Валодзя не любіць паказваць незакончаную работу. Але тут чамусьці паказаў. Назвае ён яе «Шлях да зорак». Чалазек, у якім ад-

ГРАФІК Георгій Георгіевіч Паплаўскі — мастак-шукальнік, мастак-падарожнік. У сваёй творчасці ён апіраецца на лепшыя традыцыі народнага мастацтва, тэмы і сюжэты чэрпае з глыбіні жыцця. Пехатой удоўж і ўноперак абышоў ён Палессе. Браслаўшчыну, наведваў самыя аддаленыя куткі Беларусі.

Улюбёны ў свой край, ён стварыў на сапраўднаму эмацыянальна творы станковай і кніжнай графіцы аб жыцці беларускага народа, аб яго працы і гераізме. Мастак імкнецца як мага больш пашырыць кола сваіх творчых пошукаў.

У 1965 годзе Георгій Паплаўскі адпраўляецца ў працяглую паездку па савецкім траўлеры «Малахіт» у раёны рыбалоўных промыслаў паўночна-заходняй Атлантыкі. У выніку гэтага падарожжа мастак стварае звыш 60 жывапісных і графічных работ. Лепшыя з іх, выкананыя ў лінагравюры, склалі вялікую серыю «Здабытчыкі». Серыя гэта атрымалася цалынай па задуме, манеры выканання, пластычнаму вырашэнню.

Новая работа — серыя лінагравюр «Казкі і паданні Палесся» — новы творчы поспех мастака. Серыя атрымалася пазычына-казачнай, у ёй вельмі добра спалучаюцца нацыянальныя традыцыі і сучасныя сродкі выяўлення.

Народная мудрасць і сялянскі гумар ляглі ў аснову сюжэта лінагравюр «Дзед і баба». Псіхалагічна пераконаўчыя вобразы старога і староў. Тут усё падначалена агульнай задуме. Мастак акцэнтнае ўвагу на руках дзеда. І гэта не выпадкова. Працоўныя, мазолістыя рукі сялянна — своеасаблівая біяграфія, якая спрыяе больш глыбокаму раскрыццю сюжэта. Добра ўплываюцца ў тканіну малюнка і дапаўняюць кампазіцыю арнаментальныя матывы.

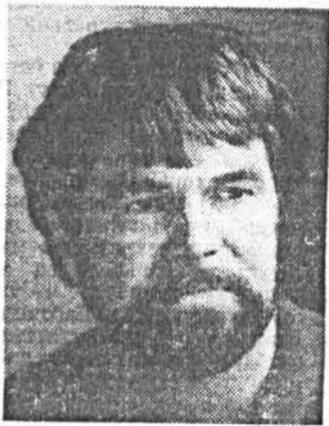
Ідзе час. Георгій Паплаўскі з натхненнем працуе над значнай па задуме графічнай серыяй «Памяць», прысвечанай падзеям Вялікай Айчыннай вайны.

Дакументалізм, глыбокі псіхалагічны аналіз, эмацыянальная выразнасць трагічнага — характэрныя рысы гэтай працы.

Пластычная задача вырашаецца тут у спалучэнні розных графічных сродкаў. Трыпціх: «Чэрвень», «Сям'я», «Май» — аб жыцці шматпакутнага беларускага народа. Мужнасць і непакінутая вера ў перамогу над фашызмам — асноўная ідэя трыпціха.

Кампазіцыяна ўскладнены, змрочны па тэматычнай насычанасці ліст «Трасцянец». Зіявачыя, перакрэсленыя калючым дротам твары вязняў поўныя рашучасці адпомсціць ворагу за здзекі і кроў савецкіх людзей.

Завяршэннем усёй серыі і суровым прымудам тучыць ліст: «Чытаючы» матэрыялы Надзвычайнай Дзяржаўнай камісіі».

Праз мастацкі вобраз старэнькай маці, якая зведла пакуты канцлагера, Георгій Паплаўскі жыццесвардзальна вырашае тэму трагічнага. Вобраз маці, як помнік, манументальны.

Мужным абаронцам Брэсцкай крэпасці прысвячае мастак жывапіснае палатно, а праз невялікі час — станковы графічны ліст, выкананы ў лінагравюры: «Брэст, 1941 год».

У выніку шматлікіх паездак па роднай Беларусі мастак сабраў вялікі і цікавы выяўленчы матэрыял, які паспыхова ім выкарыстоўваецца пры афармленні самых разнастайных беларускіх выданняў.

Ён і ў кніжнай графіцы застаецца верным самому сабе, — як правіла, аддае перавагу афармленню кніг псіхалагічнага палатна.

У афармленні сучаснай беларускай кнігі Г. Паплаўскі лічыцца сапраўды адным з вядучых мастакоў рэспублікі. Найлепшых творчых поспехаў таленавіты графік дасягнуў у афармленні паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». Ілюструючы тэкст, мастак стварыў псіхалагічна пераконаўчыя, эмацыянальныя вобразы. Упершыню класічны твор Я. Коласа ў рэспубліцы быў афармлены пры дапамозе афорта.

Шматлікія застаўкі дапаўняюць тэкст з дакументальнай дасканаласцю. Многія з іх выкананы з натуры.

Кніга моцна сканструявана і адрозніваецца зручнасцю для карыстання фарматам. У ёй вельмі удаае вонкавае афармленне добра спалучаецца з унутраным.

І не выпадкова ў 1969 годзе ў ліку лепшых чатырох кніг Савецкага Саюза на Міжнародным конкурсе ў Лейпцыгу паэма Я. Коласа «Новая зямля» была адзначана дыпламам конкурсу, як «спрыяючая кніга свету».

У тым жа годзе з ілюстрацыямі Г. Паплаўскага ў перакладзе на беларускую мову А. Куляшовым з друку выйшла кніга Г. Лапфела «Спеў аб Гаяваце».

Ілюстрацыі выкананы ў чорна-белых тонах з дапамогай тонкай малюючай лініі і нязначных тонавых залівак. Вонкавае афармленне вырашана ў дзвюх фарбах і добра гарманіруе з ілюстрацыйным цыклам.

ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА

ГРАНІ ТАЛЕНТУ

Неўзабаве з'яўляюцца літаграфічныя лісты: «Сейбіт», «Жыня», «Песня», «Слушай паясы», «Майстар», «Пунча» і іншыя, якія і склалі серыю пад агульнай назвай «Мой край». Адзін з лістоў гэтай серыі «Чарот» Г. Паплаўскі закончыў у наступным годзе.

Асабліва хочацца адзначыць графічныя лісты: «Сейбіт», «Жыня», «Чарот», што былі створаны на матэрыялах паездак па Браслаўшчыне і склалі своеасаблівы цыкл «Браслаўшчына — край азэрны».

У цэнтры кампазіцыі «Сейбіт» — вобраз дарэвалюцыйнага селяніна-беларуса, сейбіта.

Асабліва ўвага мастаком надаецца вобразу самога селяніна, які светлым сілэтам вылучаецца на срабрыстым фоне. Гэтым самым дасягаецца максімальная канцэнтрацыя ўвагі на ўнутраным стане героя.

Дэталёва распрацаваны і ў той жа час цалыны па агульнай гаме фон актыўна спрыяе больш глыбокаму раскрыццю тэмы і надае рабоце сур'езны філасофскі падтэкст.

Умоўна-сімвалічна вырашаецца тэма сялянскай працы ў літаграфіі «Жыня». Тут паказаны вобраз маладой жанчыны-беларускі фізічна моцнай, духоўна ўзвышанай.

Работа гэта з'яўляецца як бы лагічным працягам тэмы сялянскай працы, што так шырока і ўдала раскрыта ў літаграфіі «Сейбіт».

Казачнай сімфоніяй прыродзе напоўнены ліст «Чарот». На першым плане быццам плыве, ляціць над возерам пастушок з жалейкай. Тут усё падначалена адзінай мелодыі: і рухі самога хлопчыка, які так шчыра грае на жалейцы, і павучасць тонкіх штрыхоў і ліній, што так арганічна ўплываюцца ў тканіну малюнка, і нахлены чарот-пясняр, які і сам грае, і музыку слухае.

Самастойным акордам у серыі «Мой край» з'яўляецца аўталітаграфія «Песня». Аўтар не выпадкова так назваў гэту кампазіцыю.

Трое музыкантаў-жабракоў выконваюць на розных інструментах, у тым ліку на жалейцы — сімвале тут, невядомай мелодыі. Па ўзлёту рук і выразу твараў угадваецца жалобная мелодыя. Гэта і ёсць песня аб цяжкай долі беларуса ў дарэвалюцыйны час.

З жывапісных палотнаў на сучасную тэму выклікаюць цікавасць сюжэтна-тэматычныя кампазіцыі «Новы го-

рад» і «Браслаўскія калгасніцы».

У карціне «Новы горад» прыгожа і лаканічна вырашаецца тэма новабудовлі. Малады горад ўзнікаеца маладымі рукамі. Радасныя, бадзёрыя дзяўчаты, мільон вялізныя вокны новага дома. Фігуры маладых працаўніц арганічна ўпісаны ў кампазіцыю агульнай рытмічнасцю, колерам. Каларыт карціны прыўзняты, звонкі.

Гімн сельскім працаўніцам — такі асноўны матэрыял карціны «Браслаўскія калгасніцы».

Паказваючы маладых жанчын у полі за руплівай працай, Г. Паплаўскі раскрывае тэму пластычнымі сродкамі — выяўляе пругкія, дужыя рытмы рухаў фігур, пластыку аб'ёмаў, дамагаецца тонкай распрацоўкі зялёна-аліўкавых тонаў.

У 1971 годзе ў Маскве былі падведзены вынікі XII Усесаюзнага конкурсу на лепшае мастацкае афармленне і паліграфічнае выкананне выданняў. У ліку васьмі падручнікаў краіны, адзначаных дыпламамі конкурсу, былі тры кнігі, выпушчаныя беларускім выдавецтвам «Народная асвета». Афармленне дзвюх з іх належыць мастаку Георгію і Наталлі Паплаўскім. Ім прысуджаны дыплом II ступені за высокамас-

тацкія, змястоўныя ілюстрацыі да падручнікаў Н. Лапцінай «Зарнічка» для 2-га класа і І. Паповай, А. Барановскай «Спевы» для 1-га класа. За вялікія дасягненні ў станковай і кніжнай графіцы ў 1971 годзе Георгію і Наталлі Паплаўскім прысвоена ганаровае званне лаўрэатаў прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

Новым званом у творчасці мастака з'яўляюцца работы, для якіх літаратуры змест служыць толькі адпраўным матэрыялам.

Так ён уважліва вывучае літаратуры твор Ю. Смула «Лядовая кніга» і стварае серыю самастойных станковых лістоў пад агульнай назвай «Белыя капітанты».

Стойкасць і мужнасць вынаходцаў перад стыхійнай прыродай — асноўная задума гэтай работы. Для яе характэрныя ўнутраная напружанасць, празрыстасць выканання. На гэты раз мастак вельмі ўдала прымяняе тэхніку сухой італі. Яна надае рабоце жорсткасць, халоднасць, нешматслоўнасць. Г. Паплаўскі ўпершыню звяртаецца да гэтай тэхнікі, якая патрабуе дакладнасці і своеасаблівасці малюнка.

Так ствараюцца графічныя лісты: «Завіруха», «Будні», «Ледзяны бар'ер», «Навігацыя скончана» і іншыя.

Асаблівай дынамікай і напружанасцю вылучаюцца кампазіцыі «Завіруха» і «Будні». Герой даюцца ў псіхалагічным развіцці і выступаюць як галоўнае кампазіцыйнае званне.

У 1969 годзе ў тэхніцы афорта Г. Паплаўскі стварае станковую графічную кампазіцыю «Варатар». Тут малюнак закампаанаваны так, што

Г. Паплаўскі. «Краіна птушак» (з цыкла «Індыйскі дзённік», літаграфія).

разу ж пазнаеш Юрыя Гагарына, трымае на руках зямны шар. Ракета, што імчыцца ў далечыню. Молат і кавадла, іскры, што ляцяць ад яго да зорак...

Неўзабаве я яшчэ раз сустраўся з Гарохам — на рэспубліканскай выстаўцы твораў самадзейна-выяўленага мастацтва «Слава працы» ў мінскім Палацы мастацтваў. Узняўшыся па прыступках, яшчэ здалёк убачыў партрэт Леніна. Ля партрэта стаялі два хлопцы і аб нечым гутарылі.

Я падышоў да століка з кнігай водгукі, разгарнуў яе. У першым жа зпісу прачытаў: «...Асабліва спадабаўся партрэт Леніна работы В. Гароха...»

В. ДРАЗДОУ.

буйная фігура варагара ледзь умяшчаецца ў плоскасць. У руках і поглядзе спартсмена — максімальная напружанасць. Вынік зразумелы — ні адна шайба не будзе прапушчана ў вароты. Хакей — справа лужыц і мужных, і гэту ідэю пераканаўча раскрывае мастак.

Напярэдадні 50-годдзя ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік у афармленні Георгія Паплаўскага з друку выйшла новая паэма А. Куляшова «Далёка да акіяна». Праца над ілюстрацыямі да гэтага выдання — яшчэ адзін значны поспех графіка.

У 1971 годзе Георгій Паплаўскі завяршае цыкл станковых лістоў пад агульнай назвай «Далёкія планеты», які прысвячае тэме засваення космасу.

Георгій Паплаўскі многа і плённа працуе над вялікім цыклам работ, прысвечаных дружалюбнай нам Індыі. Мастак некаторы час знаходзіўся ў гэтай краіне і прывёз адтуль некалькі влізлых альбомаў замалёвак з натуры.

Па запрашэнню ўсесаюзнага выдавецтва «Художественная литература» ў 1973 годзе Г. Паплаўскі аформіў кнігу старажытна-індзейскай паэзіі «Ціркурал». Зборнік захаваных мастацтва сваёй высокай паэтычнасцю, філасофскай мудрасцю, гуманізмам.

Працоўным рытмам сённяшняй Індыі Г. Паплаўскі прысвячае вялікую колькасць жывапісных і графічных станковых работ, выкананых у самых разнастайных тэхніках. Адна з гэтых работ так і называецца «Рытмы Індыі».

Своасаблівы трыпцік складаецца з трох шчыльна пераплеценых тэм: «Папружанне», «Годнасць», «Мара». Тут аўтар усаўляе працялоўны Індыйскі народ, які будзе сваё новае жыццё.

Мажорным акордам сярод другіх прац гучыць аўталітаграфія «Краіна птушак».

Вельмі выразным і глыбока псіхалагічным атрымаўся партрэт вядомага індыйскага дзеяча культуры Дэбі Прасада Рой Чаўндхуры.

Гэтыя і многія іншыя работы, прысвечаныя Індыі, з вялікім поспехам экспанаваліся на персанальнай мастацкай выстаўцы ў Маскве, у Таварыстве савецка-індзейскіх сувязей.

І прыемна адзначыць, што зусім нядаўна Георгію Паплаўскаму за цыкл работ «Індыйскі дзёнік» і серыю ілюстрацый да кнігі старажытна-індзейскай паэзіі «Ціркурал» прысуджана Міжнародная прэмія Імя Джавахарлала Нэру.

Таленавіты беларускі графік і жывапісец Георгій Георгіевіч Паплаўскі заўсёды ў творчай дарозе. Мастак-рэаліст, патрыёт, грамадзянін, ён цесна звязаны з паўсядзённым жыццём сваёй рэспублікі, народаў дружалюбных краін, а таму і творчасць яго заўсёды — на сярэжні часу. Яна — шматгранная, свосасаблівая, даступная гледачу.

Мікола ГАНЧАРОВ.

М. І. МІНКЕВІЧ:

ЭКСЛІБРЫС,

ЯГО АЎТАР І УЛАДАЛЬНІК

У Маскве адбыўся ўстаноўчы з'езд Усесаюзнага таварыства аматараў кнігі, на якім было створана аб'яднанне экслібрысістаў. У нас у рэспубліцы арганізавана беларускае таварыства экслібрысістаў. Яго старшынёй абраны М. І. Мінкевіч. Аб праблемах, якія стаяць перад аматарами кніжнага знака, ён і расказвае сёння нашым чытачам.

ЭКСЛІБРЫС як ахоўны элемент кнігі узнік амаль адначасова з самой кнігай. У першапачатковым выглядзе гэта быў надпіс уладальніка, потым маляваны знак у выглядзе гербаў ці арнаментальнага напісу імёнаў. На змену гэтаму экслібрысу з адкрыццём кнігадрукавання прыйшоў друкаваны, гравіраваны знак. Першы такі экслібрысы з'явіліся ў XV стагоддзі. Паралельна з друкаваным узнік так званы суперэкслібрыс, адціснуты на пераліце кнігі. У сярэдзіне XIX ст. з'явіліся экслібрысы, адціснутыя на форзацах кніг. Але ў якім бы выглядзе ні існаваў экслібрыс, ён выконваў толькі адну функцыю: ахоўную. Жыцця, асобнага ад кнігі, у яго не было.

Так працягвалася прыкладна да сярэдзіны XIX ст., калі пачалі калекцыяніраваць экслібрысы. Пытнік на экслібрысы значна павялічыўся, тыражы іх узраслі, і ўжо не ўсе экзэмпляры наклеіваліся на кнігі. Экслібрысы пачаў існаваць самастойна, абасоблена ад кнігі.

Калекцыяніраванне развівалася вельмі хутка і дасягнула вяршыні ў 20-я гады нашага стагоддзя.

Незалежна ад схільнасцей кожнага калекцыянера павінен вырашыць пытанне аб узамеадносінках паміж кніжным знакам, кнігай і калекцыяй. Як піша вядомы даследчык экслібрыса А. Р. Ласунскі ў артыкуле «Сапраўднае і ўяўнае» («Савецкі калекцыянер», № 7, 1970), «...зборніцтва кніжных знакаў ёсць з'ява дугародная, вытворная і толькі ў гэтай ролі не належыць разглядаць і вывучаць. Пярвічная, прычынная з'ява ў гэтым ланцугу — кніга, бібліяфілія. Кніга, потым кніжны знак (а не наадварот) — такім павінен быць дэвіз

калекцыянера». Лічу неабходным дадаць ад сёбе, што не толькі для калекцыянера, але і для мастака, аўтара кніжнага знака. Бо менавіта ён, мастак, стварае кніжны знак і ў значнай ступені ад яго залежыць, будзе выкапаны ім экслібрыс наклеены на кнігу, ці толькі на паспарту ў папцы калекцыянера.

Мне ў сваёй практыцы калекцыянера, пры падрыхтоўцы выставак кніжнага знака (у тым ліку і III Рэспубліканскай выстаўкі) даводзіцца сутыкацца з самымі неверагоднымі выпадкамі.

Як часта мы бачым экслібрысы, зробленыя для вядомых пісьменнікаў, вучоных, касманаўтаў і г. д. Мы да іх прывыклі, нам іх нават прыемна бачыць у сваёй калекцыі і мы, на жаль, не заўсёды задумваемся над пытаннем: «А як гэты экслібрыс з'явіўся? Ці наклеіваецца ён на кнігі?» Гэта ўсё ж такі кніжны знак. Могуць быць толькі два шляхі з'яўлення экслібрыса: заказ уладальніка (ці яго сваякоў) і ўласная ініцыятыва мастака. Калі гаворка ідзе аб экслібрысах для вядомых людзей, больш верагодным, на жаль, трэба прызнаць другі шлях, хаця даволі часта экслібрыс з'яўляецца і па заказу.

Чаму ж так атрымліваецца? Прычыны тут існуе некалькі. Галоўная з іх тая, што бурнае развіццё калекцыянерства патрабуе адпаведнага развіцця вытворчай базы аб'екта калекцыяніравання. І вось асобны мастакі, лічычыся толькі з патрабаваннямі зборнікаў, ставяць на капцеер вытворчасць экслібрысаў. Іх ніколі не цікавіць, ці будуць іх творы наклеівацца на кнігі. Прыкравваючыся модным у апошні час тэзісам, што экслібрыс — гэта твор мастацтва і ўжо таму мае права на іс-

наванне, яны выпускаюць са сваёй «фабрыкі» дзесяткі і сотні гравюр з надпісам «з кнігі такога...», шмат з якіх будуць наклеены калекцыянерамі толькі на паспарту. Вядома, такому мастаку зусім неабябывава, чыё прозвішча будзе напісана на яго «экслібрысе». І ён піша прозвішча якога-небудзь вядомага чалавека. Вось так і атрымліваецца, што ў 1968 годзе з'яўляецца экслібрыс У. Галубка (памёр у 1937 годзе) або ў 1974 годзе з'яўляецца экслібрыс Кастуся Каліноўскага! А колькі нашых сучаснікаў нават і не здагадваюцца, што мастакі-экслібрысісты зрабілі ці ў хуткім часе зробіць для іх экслібрысы.

А вось яшчэ адзін від «экслібрыса», які ўжо пры нараджэнні асуджаны на існаванне толькі ў папках калекцыянераў. Гэта мемарыяльны экслібрыс, створаны ў памяць аб чалавеку. Беларускі мастакам створаны, напрыклад, экслібрысы ў памяць паэта Міхася Чарота, П. М. Багданава (калекцыянера экслібрысаў), Я. М. Галыхоўскага (мастака) і інш. Безумоўна, мастакі стварылі гэтыя гравюры з найлепшымі намерамі, але чаму спатрэбілася для гэтага форма экслібрыса? Змог жа, напрыклад, М. Лазавой стварыць цудоўную ксілаграфію ў памяць аб Я. Галыхоўскім, пазбегнуўшы слова «экслібрыс».

А справа ў тым, што для значнай большасці калекцыянераў і некаторых мастакоў зборніцтва і вытворчасць экслібрысаў свайго роду пэўны занятак.

Неабходна, каб кніжныя знакі выконваліся толькі па заказах кнігалюбаў. Я ўпэўнены, што ў нашай рэспубліцы сотні кнігалюбаў жадалі б упрыгожыць свае зборы высокамастацкім экслібрысам, але не ведаюць, дзе і як заказаць яго.

Якім жа чынам аматар кнігі можа заказаць экслібрыс для сваёй бібліятэкі? Мне здаецца, ажыццявіць гэ-

та можна наступным чынам. Кнігалоб звяртаецца ў таварыства экслібрысістаў з просьбай вынацаць для яго экслібрыс. Ён можа назваць і прозвішча мастака-выкапача. Калі прозвішча мастака названа не будзе, гэта пытанне вырашаецца таварыствам.

Далей паўстаюць пытанні тыражыравання экслібрыса і алаты заказа. Беларускае таварыства экслібрысістаў вырашыць іх самастойна не зможа. Гэтыя пытанні павінны вырашацца сумесна з Саюзам мастакоў БССР і Рэспубліканскім добраахвотным таварыствам аматараў кнігі. Хацелі бы спыніцца і яшчэ на адным пытанні. У апошнія гады мастакі, у тым ліку і беларускія, вядуць пошукі новых тэхнічных сродкаў выкапачы экслібрыса. Гэтыя пошукі можна толькі вітаць, калі, безумоўна, яны не прырачаць самой ідэі экслібрыса. Што ж атрымліваецца на справе? Некаторыя мастакі (напрыклад, В. і Г. Ціхановічы, М. Селяшчук) пачалі ствараць аб'ёмныя і каларыстычныя афарты. Гэта, як правіла, вельмі цікавыя, высокамастацкія графічныя мініяцюры. Але ці можна іх з поўным правам назваць кніжнымі знакамі? Мне здаецца, нецельна. Па-першае, яны друкуюцца на тоўстай, рыхлай афартнай паперы, і таму ўспрымаюцца на плоскасці кніжнай вокладкі іншародным целам. Па-другое, экслібрыс, як і любы графічны твор, павінен тыражыравацца, бо ён прызначаны для шэрагу кніг. Зрабіць жа два абсалютна адиолькавыя адбіткі афарта немагчыма.

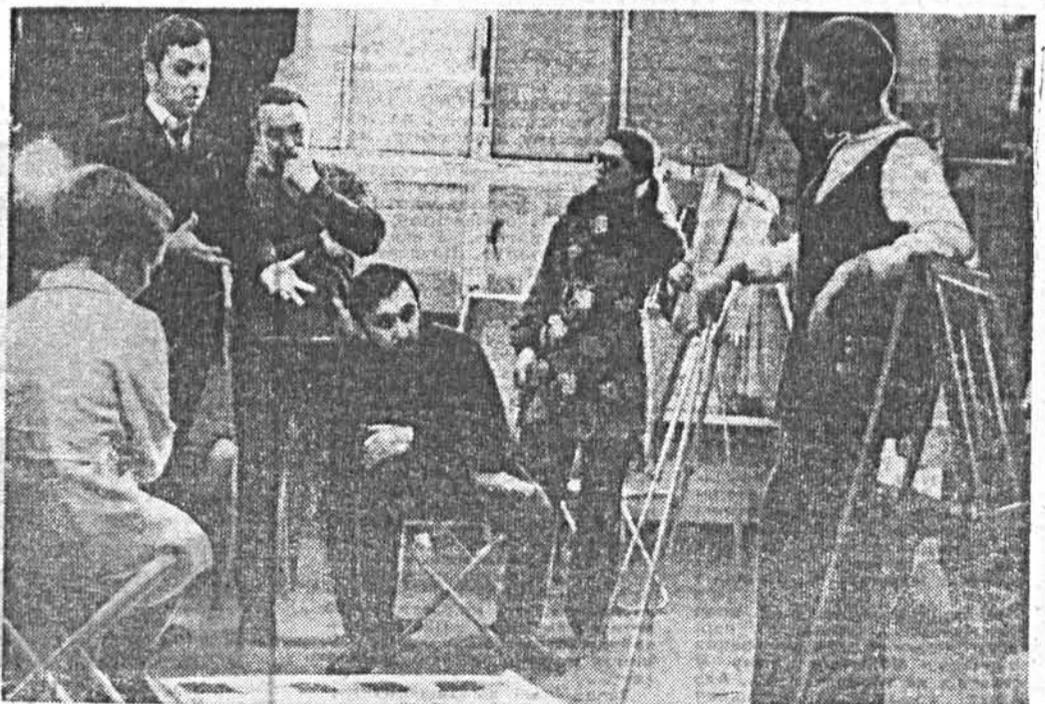
Безумоўна, пошукі тэхнічнага вырашэння экслібрыса трэба весці, але гэтыя пошукі не трэба ператвараць у самамэту. Цельга забывацца, што мастак стварае кніжны знак, які павінен быць наклеены на кнігу, і кнігалобу зусім не ўсё роўна, як гэты знак будзе глядзецца ў кнізе. І для мастака галоўным павінна быць «кніжнасць» экслібрыса, а не яго вонкавая прыгажосць.

Гэтыя пататкі тычацца толькі асобных момантаў у адносінках мастака да кніжнага знака. Спадзяюся, што нашы мастакі, мастацтвазнаўцы, кнігалобы ўключача ў пачатую размову і выкажуць свой пункт гледжання на ўзнятыя і іншыя пытанні, звязаныя з экслібрысам.

На Магілёўскім камбінаце сінтэтычнага валакна імя У. І. Леніна нядаўна створана выяўленчая студыя. Асноўная мэта студыі — фарміраванне эстэтычнага вытворчага аспрэддзя на прадпрыемстве.

На здымку — студыйцы рыхтуюцца да выстаўкі твораў мастакоў-аматараў.

Фота Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

НОВЫЯ ПЕСНІ НОВАГА СЯЛА

Ад навакольных вёсак Полае Сяло, што ў Талачынскім раёне, мала чым адрознівацца. Такія ж моцныя, як і ў іншых сёлах, панісценні з неवलлімі садамі палі влоту, суседнічаюць з прыроднай тут цагельнымі забудовамі, і жыюць тут такія ж прадаўлівыя людзі, якімі багаты гэты край. Але тутэйшыя калгаснікаў вераюць і любяць у наваколі і яшчэ і за песні.

Звянчаць льюцца яны над багатымі вядзінцамі і гасцінасцю хатамі, над род-

нымі прасторамі. Спяваюць, павасельцы гра сваю зямлю, радасць працы на ёй, і, канечне, пра любоў.

...Пяцьдзесят гадоў назад кастрычніцкімі шызымі прыцэпамі збіралася ў ханцэчытальні навакольных калгаснавольскага язіка. І вырашыла маладое, неўтаймаванае племя арганізаваць у вёсцы першы на ўсё наваколле харавы гурток. А хутка ў той самай ханцэчытальні прайшла першая рэпетыцыя, а затым і першы канцэрт. І сёння не можа без-

хвалявання ўспамінаць аб ім старэйшая ўдзельніца хору калгаса «1-ае Мая» Дар'я Міхайлаўна Баразна.

— Памятаю, — гаворыць Дар'я Міхайлаўна, — вясковыя вельмі цёпла сустралі наша першае выступленне. А перад пачаткам канцэрта райком камсамола ўручыў нам дарагі падарунак — партрэт Уладзіміра Ільіча Леніна, яго ўстанавілі ў глыбокім сцяны. І разумныя добрыя вочы з партрэта як бы надбадавервалі нас.

Многа песень прагучала за гэтыя гады — са сцяны ханцэчытальні, а затым балгаснага клуба. Песні, песні... За імг паўстае ўся гісторыя краіны: ваенныя дарогі, на якіх ішоў «бавыя» васьмідзяці год, і кавалі з маладым духам, і кошыкі Будзённага, Масква майская, і край наш — партызанскі. У рэпертуары хору — савецкія песні, творы беларускіх кампазітараў і самадзейных аўтараў, народныя і фальклорныя.

Пра разнастайнасць рэпертуару турбуецца кіраўнік хору — метадыст Талачынскага раённага дома культуры Марыя Мікалаўна Талонка. Ужо 23 гады ездзіць яна за дзевяць кіламетраў у Новае Сяло, нягледзячы на няблізкую дарогу, яшчэ ні разу не спазнілася на рэпетыцыю. Уменне працаваць з людзьмі, улюбёнасць у песню, моцнае жаданне перадаць гэтую любоў іншым — вось што характарызуе вясномнага прыхільніка песні. Ці не таму ў Новым Сяле сьпяваюць усе. Сярод удзельнікаў хору — 65-гадовая Матрона Паўлаўна Андковіч і дзевятнаццацігадовая Лідзія Зялютка, трактарыст Г. Д. Варашэнь і дырэктар школы В. Т. Снараў, заагачнік Л. З. Зялютка і піанэрважатая С. П. Еўціховіч. На спеўкі ходзяць цэлымі сем'ямі. На змену бацькам і дзядам у хор прыходзяць іх дзеці, унуці, праўнукі.

Ішоў час. З іезулікага харавога гуртка хор калгаса «1-ае Мая» вырас у цікавы і вядомы сакальнае калектыву, які выступае па многіх вяснінках і малых сядзібах. Ён застаўся ўдзельнік усіх раённых і абласных аглядаў-конкурсаў, выступае ў суседніх калгасках і сёлах.

На здымку: салісты хору — (на правай плане) вясельніца Ліна Патрысія Мацюшонік і загадчыца клуба Валентына Алёксандраўна Касцюк.

Фота А. ЦЕРЛЮКЕВІЧА. (БЕЛТА).

У НАШЫХ ЛІТОЎСКІХ СЯБРОЎ

НАРОДНЫЯ УНІВЕРСІТАТЫ

Звыш пяцьдзесят народных універсітэтаў працуюць у гарадах і вёсках Літоўскай ССР, у якіх на пяцістах факультэтах займаецца 250 тысяч слухачоў.

Багаты вопыт работы маюць факультэты культуры і мастацтва, на якіх займаюцца рабочыя, калгаснікі, служачыя.

Нядаўна ў Вільнюсе адбылася рэспубліканская нарада, прысвечаная праблемам палепшэння работы народных універсітэтаў.

КОНКУРС ЧЫТАЛЬНІКАЎ

У Вільнюсе праведзены рэспубліканскі конкурс чытальнікаў, прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння народнай паэтэсы Літвы Саламеі Нерыс. Конкурс быў арганізаваны Рэспубліканскім саветам прафсаюзаў і Міністэрствам культуры Літоўскай ССР. У ім прымала ўдзел звыш трох тысяч чалавек.

У Доме акцёра адбылася заключнае выступленне чытальнікаў. Па вызначэнню журы пераможцамі конкурсу сталі настаўніца Шаўляйскай сярэдняй школы Ю. Гінэтэне, інспектар Крэцінгскага раённага аддзела культуры А. Кумпітэ, урач з Радзівілішкага раёна Б. Сідарас, дырэктар Пятрашунскай васьмігадовай школы Пакруайскага раёна А. Шаткувене і супрацоўнік Дзяржаўнага камітэта па тэлебачанню і радыёвяшчэнню Ю. Шалкаўскес.

З ЦІКАВАЙ ПРАГРАМАЙ

Новую канцэртную праграму падрыхтаваў вакальна-інструментальны ансамбль Літоўскай дзяржаўнай філармоніі «Эстрадныя мелодыі», якім кіруе заслужаны арыст рэспублікі Ю. Цішкус.

Заслужаная арыстка ЛССР Н. Шукайтэ, арысты І. Жукаўскас, А. Ягелявічус і іншыя выконваюць новыя песні савецкіх кампазітараў.

Ансамбль рухтуецца да гастролей па братніх рэспубліках.

ЮНЫЯ МУЗЫКАНТЫ

Нядаўна ў Чэхаславакіі адбыўся Міжнародны конкурс юных піяністаў, у якім прыняло ўдзел 120 хлопчыкаў і дзяўчынак з сацыялістычных краін.

Сярод удзельнікаў конкурсу былі тры навучэнцаў Вільнюскай сярэдняй школы мастацтваў імя Чурлёніса — Арунас Сташкус, Лаліта Сірбунайтэ і Эгле Перкумайтэ, выступленні якіх адзначаны прызамі.

НОВАЯ ГАСЦІНЦА

На беразе ракі Нерыс у новым грамадска-гандлёвым цэнтры Вільнюса пабудавана камфортабельная сяміпавярховая гасцініца «Турыстас». Аўтар яе праекта — архітэктар Ю. Шэйбанас.

«Турыстас» — трэцяя па ліку гасцініца, пабудаваная ў гэтай пяцігодцы ў сталіцы рэспублікі.

НА КІРАЎШЧЫНЕ—СВЯТА

Перад Кіраў адзначыў свой 600 годзе. Гэта значналінае свята для ўсіх жыхароў вобласці. Да яго былі прыгавораны і Дні савецкай літаратуры, што праходзілі тут. Цярпелінікі, госці кіраўччы, у складзе пачы груп наваколі прабывалі і прадпрыемств-

ны, пабывалі ў раёнах вобласці, сустраліся з не прыдзельніцамі — калгаснікамі, рабочымі. А ў спокім ў адной з бібліятэк Кірава адбыўся залучны вечар.

Сярод гасцей свята была і вядомая беларуская мастако, галоўны рэдактар часопіса «Дабраня» Еўдзія Лёва.

ПА СЛАДАХ ВЫСТУПЛЕННЯЎ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«А КНІГІ ПАТРЭБНЫ...»

«НЕ ЗАБЫВАЙЦЕ ГЛЫБІНКУ»

Многіх аматараў кнігі непакоіць беднасць кніжных фондаў некаторых маславых і школьных бібліятэк. Пра гэта пісала газета ў артыкулах студэнта Л. Ноаінава «А кнігі патрэбны...» («ЛіМ», № 33) і настаўніка М. Засіна «Не забывайце глыбінку» (№ 37).

Начальнік упраўлення культуры Гомельскага аблвыканкома З. Гладковіч піша ў рэдакцыю аб тым, што выступленні газеты былі абмеркаваны на сумесным пасяджэнні работнікаў упраўлення культуры, абласнога бібліятэкара і абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна.

У артыкулах ішла гаворка аб тым, што ў асобных сельскіх бібліятэках вобласці мала творчай іласікаў рускай і замежнай літаратуры «Гэта сапраўды так, — піша тав. Гладковіч, — Але б'да ў тым, што гэтыя творы даўно ўжо не перавываліся. Значна лепш паступаюць у бібліятэкі Гомельшчыны кнігі беларускіх пісьменнікаў. За дзесці месяцаў бягучага года іх атрымана 25 назваў: творы І. Мелеча, В. Быкава і інш.

Мастацкай літаратурай, якая вывучаецца ў школах, у першую чаргу забяспечваюцца школьныя бібліятэкі і таму ў сельскія яе трапляе менш. Але нават самая універсальная бібліятэка не можа мець на

сваіх паліцах усіх кніг. Таму завочнікам і тым чытачам, што цікавяцца літаратурай па мастацтву і іншых галінах ведаў, трэба выпісваць кнігі па міжбібліятэчнаму абмену, магчыма і янога неабмежаваным.

Пытаннем камплектавання кніжных фондаў бібліятэк вобласці шмат адлюць увагі і ўпраўленне. І бібліятэкар, і абласная бібліятэка, і савет па камплектаванні. Праводзяцца спецыяльныя семінары загадчыкаў раённых і гарадскіх бібліятэк.

Штогод раённыя гарадскія і сельскія бібліятэкі афармляюць заказы па тэматычных планах выдавецтваў. Савет па камплектаванні разам з работнікамі абласной бібліятэкі і бібліятэкара нанчаткова ўдкладняюць гэтыя заказы, установа іх абмліроўваючы. На жаль, выдавецтвы, які правялі, не выконваюць свае тэматычныя планы на 20—25 працэнтаў. Гэта выклікае нарананні яны з боку бібліятэкараў, так і чытачоў. Гомельскія абласныя бібліятэчны калектар атрымлівае 19 працэнтаў кніг ад іх паступлення ў кнігагандлёвую сетку. Менш чым на 20 працэнтаў задавальняюцца заказы бібліятэк на кнігі, выпушчаныя ў свет.

Зараз, калі вырашаецца пытанне аб тым, каб аднесці тава-

разварот бібліятэчных калектараў да рознічнага гандлю кнігай, можна спадзявацца, што калектар будзе забяспечвацца літаратурай, заказанай бібліятэкамі, у першую чаргу.

Абласное ўпраўленне культуры і бібліятэчны калектар удлічаць крытычныя заувагі газеты па камплектаванні кніжных фондаў і работе бібліятэк і зробіць усё магчымае, каб ліквідаваць учазаныя ў выступленні «ЛіМ» недахопы».

У школе № 117 г. Мінска, створан арнестр народных інструментаў. На здымку — выступленне арнестра.

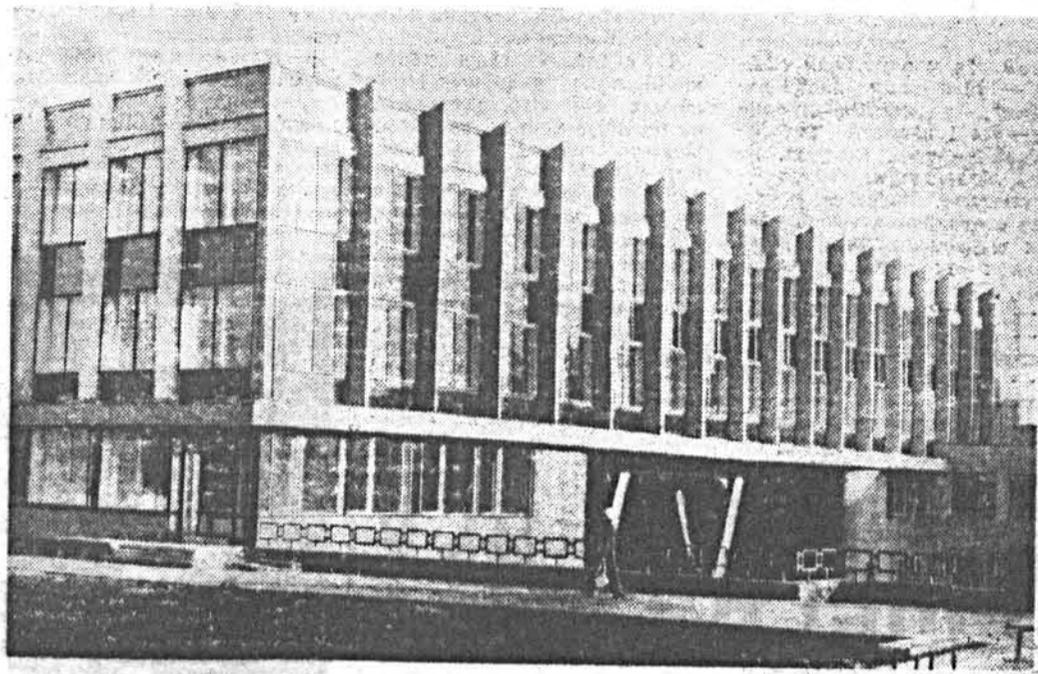
Фота Ул. КРУКА.

Прывітаеца дню Перамогі

Надрыхтоўка да 30-годдзя Перамогі над гітлераўскім захопамі адчуваецца па вуліцах Слоніма. Добра працавалі мясцовыя мастакі. Яны аднавілі наглядную агітацыю, стварылі новыя плакаты, транспаранты, васьмь некаторыя з іх: «Слава воіну-вызваліцелю!», «30 год Перамогі!», «Слава народу-перамогі!», «Сцяг над рэйхстагам» і іншы.

Новыя транспаранты, лозунгі, плакаты, прывітаньня 30-годдзю Перамогі, з'явіліся на папярова-кардонным камбінаце, мотарамонтным заводзе, хлебакамбінаце і іншых прадпрыемствах горада.

М. РЫЛКО.

Гэты светлы прыгожы будынак (на здымку) — новы Палац культуры хімікаў, пабудаваны іздаўна ў Гомелі, у мікрараёне Фэстывальны. У ім дзве прасторныя залы для правядзення іраўных вечароў, лекцый, нарад, дэманстрацый кінафільмаў, шмат пакояў для заняткаў гурткаў, танцавальная зала, бібліятэка. Хітка Палац культуры гэціна адчыніць свае дзверы перад першымі наведальнікамі.

Фота А. РУДЧАНКІ,
(БЕЛТА).

ГЭТЫ незвычайны малянак знаёмы кожнаму жыхару вёскі: дагарае вечар, акрайчык сонца хаваецца ў далонях лесу, у вокны дамоў і цынінны сельскай вуліцы льнецца духмяны водар садоў і поляў. Нездзе за аселіцай адклекаў трактар і замоўк да раціцы. Успыхваюць залатыя крылы ліхтароў на слухах, блакітам азараюцца вокны — уключаюцца тэлевізары.

Але не ўсе — дамаседы. Па вуліцу адзін за адным выходзяць людзі — кроцаць у клуб. І моладзь, і сталыя хлебаробы ведаюць, што там будзе цікава.

Клуб у сельскай мясцоваці — гэта ўсё: і месца шанавання працоўных дынастыяў, і камсамольскага вяселья, і пасвячэння ў хлебаробы, і ўніверсітэт сельскагаспадарчых ведаў, і калі хочаце, заканадаўца мод. Адбяры ў хлебароба гэтыя дзверы гадзіны адпачынку — і яго жыццё, жыццё ўсёй вёскі зробіцца бяднейшым, рузэйшым і сумнейшым.

У Зельвенскім раёне 23 клубы, 39 бібліятэк, раённы і 8 сельскіх дамоў культуры, музычная школа, шмат кінаўстаноўкаў. Кніжны фонд бібліятэк — 307 тысяч экзэмпляраў. Іх чытачамі з'яўляюцца амаль 25 тысяч чалавек. Пры ўстаноўках культуры дзейнічаюць 130 гурткоў мастацкай самадзейнасці.

Спрыяльныя ўмовы для народнай творчасці створаны ў самадзейных калектывах Казловіцкага і Бародзіцкага дамоў культуры, Снежненскага, Мажарыцкага і Князевіцкага сельскіх клубаў. Тут праблемы адпачынку палюдаў, жывёлаводаў, механізатараў не лічаць другароднымі, тут установы культуры па-сапраўднаму служыць духоўнаму ўзбагачэнню людзей, развіваюць іх творчасць і талент. Актыўны самадзейнага мастацтва папулярна ўкараняюць новыя абрады, надаюць тэматычны канферэнцыі, канцэрты аматараў сцэнічнага мастацтва. Яны дапамагаюць хлеббаробам адчуваць паўсядзённы пудзь жыцця, садзейнічаюць павышэнню іх палітычнага і культурнага ўзроўню, працоўнай актыўнасці.

Хочацца звярнуць увагу на дзейнасць Казловіцкага дома культуры. Тут рэгулярна праводзяцца ўрачыстыя рэгрэсацыі шлюбавых і новаароджаных. Сямейныя ўрачыстасці ўсё больш набываюць грамадскую значнасць. Яны насычаны новымі сацыялістычнымі зместам, узаба-

чаюць культуру і быт працаўнікоў сяла.

Асабліва маляўнічы вясельны абрад. У ім добра спалучаецца новае і традыцыйнае (тут і музыка, і вясельныя песні, і ручнік, і каравай, і кветкі, і сцяжкі, і наказы маладой сям'і дэпутата сельскага Савета, і вальс для маладых).

Мясцовыя культработнікі самі складаюць сцэнарыі вечароў, вусных часопісаў, падбіраюць рэпертуар для мас-

Гэтага, на жаль, не скажам пра іншыя асяродкі культуры раёна. Многія з іх ператварыліся ў філіялы кіназатраў: тут толькі тое і робяць, што паказваюць кіно. І нездарма гэтае пытанне стала прадметам абмеркавання на чарговай сесіі Чырванасельскага выканкома дэпутатаў працоўных. Два сельскія і адзін калгасны клуб, дзве бібліятэкі размешчаны на тэрыторыі сельсавета. Яны абслугоўваюць хлеббароў калгасаў імя Будзёйнага

Марыя Рудая. Яе працоўны стаж — чатыры месяцы. Перад пачаткам сесіі сельсавета мы запыталі: «Колькі разоў у месяц наведвае клуб калгаснік?» Адказаў яна не змагла. Чаму? Бо многія хлеббаробы завіваюць сюды ад выпадку да выпадку. І гэта ў той час, калі большасць — юнакоў — дзіўчаг не ведаюць чым завіцца пасля працоўнага дня, куды пайсці.

Загадчык вытворчага ўчастка Леанід Руды, малады спецыяліст сельскай гаспадаркі, гаварыў:

— Не адзін раз у месяц, а кожны тыдзень не адмовіцца бываць у клубе і маладыя, і старыя. Але ж...

Але ж у клубе не праводзяць ні канцэрты, ні лекцыі, ні сустрэчы з цікавымі людзьмі. Адно, што тут бывае, гэта кіно. Ды і то... Прыйдучь хлеббаробы прагледзець новы фільм, сядзяць, чакаюць, а кінамеханік Аркадзь Чак — у нецвярозым стане.

Успамінаю выступленне дэпутата М. Д. Станкевіча. Ён гаварыў:

— Ні ў кога няма шырэйшага поля дзейнасці, чым у работніка культуры. І пачынаецца яно не ў сценах клуба, а на ферме, у брыгадзе, на палывым стане. У нас тры гады назад была мастацкая самадзейнасць, якая карысталася і славай, і поспехам. Нашы артысты ездзілі ў іншыя калгасы, выступалі на конкурсах, былі пераможцамі аглядаў. Ёсць у нас і зарата таленавітыя людзі, але няма сапраўднага энтузіяста, які мог бы захапіць людзей, арганізаваць іх.

Іно і праўда. Тут, на сутнасці, няма каму займацца мастацкай самадзейнасцю, тут не створаны грамадскія саветы, не выдзелена гуртковае работнае месца.

Шэсць гадоў назад здалі будынак бібліятэкі ў вёсцы Старое Сяло, аднак здалі — па віне праўлення калгаса імя Будзёйнага — з вялікімі недаробкамі. І васьмь зараз падлога ў памяшканні пагіла, стэлажы з кнігамі пахінуліся і «вісяць» на сценах. Тэрыторыя вакол бібліятэкі засмецана, неадажджана.

На рамонце Дажэвіцкага клуба сельскім Саветам былі выдзелены будаўнічыя матэрыялы, але кіраўнікі мясцовага калгаса выкарысталі іх для іншых патрэб. І клуб па-ранейшаму ў аварыйным стане. А між тым зона абслугоўвання клуба — вялікая: тры вёскі.

Кожны год праўленні калгасаў імя Будзёйнага і «XX парт'езд» адлічваюць знач-

ныя сродкі на рахунак культурных фондаў. Але, як адзначалася на сесіі сельскага Савета, за тры гады ні адзін з калгасаў не набываў для бібліятэкі кнігі і не выдатковаў грошы на паліграфічныя матэрыялы для клубавых

Сёлета калгасам імя Будзёйнага ў культурны фонд было адлічана 7 800 рублёў. Як жа выкарыстана гэтая сума? 4 409 рублёў — на прэміі калгаснікам, 1 509 рублёў — на надрыхтоўку спецыялістаў сельскай гаспадаркі, а на патрэбы культуры (лекцыі, кіно, танцы, канцэрты) усяго 1 882 рублі.

Чырванасельскі клуб размешчаны ў добрым паглядным будынку, належыць калгасу «XX парт'езд». Але заходзіць у яго не душа хочацца. Дзейная баявая наглядная агітацыя тут адсутнічае, а тая, што ёсць, аформлена прымітыўна, у адрыве ад жыцця, яна не адлюстроўвае поспехаў хлеббароў.

А васьмь і зусім дзіўны факт. Мінутай зімой клуб часта адключалі ад кацельнай. Сёлета паміналі да работы ў зімовых умовах таксама не надрыхтавана. Спецыялісты ў клубе пачарпелі, рабелка і рамонт не зроблены.

Сесія сельскага Савета прыняла рашэнне, накіраваўшае на паліграфічны дзейнасці ўстаноў культуры. Аднак, яно не вырашае і не можа вырашыць усіх праблем.

І тут трэба зрабіць сур'езны папрок у адрас аддзела культуры Зельвенскага райвыканкома і раённага Дома культуры. Гэта па іх віне за апошні час знізіўся «творчы тонус» многіх асяродкаў культуры, аслабла метадычная дапамога, вопыт ленинскіх клубаў, бібліятэк, дамоў культуры не робіцца здабыткам іншых, назіраецца вялікая джукчасць наолаў культасветработнікаў. Так, толькі сёлета больш як 30 чалавек пакінулі ўстановы культуры, з-за чаго амаль зусім не прапавалі Дабрасельскі, Ялуцавіцкі і іншыя клубы.

Канешне, не ўсе ўстановы культуры Зельвенскага раёна працуюць пасіўна. Робіцца многа. Добрага слова заслужваюць не толькі тыя клубы і дамы культуры, пра якія мы гаварылі ў пачатку. Аднак жа ў многіх часта такая ж, як у клубах Чырванасельскага сельсавета. Таму першааргоўная задача культасветработнікаў раёна — зрабіць кожны клуб, кожную бібліятэку гэціным домам для хлеббароў Зельвеншчыны.

М. СІСКЕВІЧ,
спец. карэспандэнт
«Літаратуры і мастацтва».

НАТРАБНЕ ВЫРАШЭННЯ

САМАЕ ШЫРОКАЕ ПОЛЕ...

тацкай самадзейнасці, праводзяць гутары. У асобных панках сабраны сцэнарыі і метадычныя распрацоўкі для правядзення працоўных свят: вясны, першай баразны, дажынак, а таксама тэматычных вечароў «Мы помнім тых, хто ў бой ішоў за перамогу», «Саюз сяла і молат», «Рабочыя рукі» і г. д.

Магчыма і ў сельскага клуба вялікія. Ён не толькі месца для адпачынку, але і трыбуна для прапаганды сацыялістычнага ўкладу жыцця. Казловіцкі дом культуры жыве аднымі клопатамі з хлеббаробамі, аднымі задачамі і радасцямі. Усё, што адбываецца ў вёсцы, знаходзіць адлюстраванне ў яго дзейнасці. Пачатак жыва культработнікі пастараліся зрабіць урачыстым, надаў яму святочны характар, каб механізатары выйшлі ў поле з бадзёрым настроем, каб адчувалі агульную да сябе ўвагу, каб з першых дзён узялі навал і сілу спарорніцтва. А восенню і зімой галоўнае ўвага — жывёлаводам. Вынікі працоўнай вахты падводзяцца з ушанаваннем перадавікоў і канцэртамі самадзейнасці.

І «XX парт'езд». І дакладчык — старшыня выканкома М. П. Мацкевіч, і выступаючы ў спрэчках дэпутаты выказалі ў адрас культасветработнікаў ямапа прапозыцыю і заўваг. У прыватнасці, дэпутаты М. І. Кароў, М. Д. Станкевіч, С. А. Данілеўскі і іншыя гаварылі, што іхнія ўстановы культуры не займаюцца прапагандай дасягненняў перадавікоў спарорніцтва, праслаўленнем герояў яшчэ годкі, паказам ініцыятывы ўдарнікаў, камуністычнай працы, крытыкай тых, хто адносіцца да спарорніцтва фармальна.

Вядома, сёння працаваць з людзьмі стала цяжэй. Рост вероўна адукацыі, шырокае распаўсюджанне друку, радыё, тэлебачанне, кіно зрабілі значны ўплыў на агульную культуру людзей. Калі раней работніку бібліятэкі ці клуба дастаткова было ўзяць газету і пачытаць яе механізатарам або жывёлаводам, то цяпер ад хлеббароў на такім «мераномстве» можна чакаць. Газеты мы і самі чытаем.

Чырванасельскім клубам загадвае маладая дзяўчыца, утарапляе дзясцікласніца

— Вось там, таварышы, наступала наша гвардзейская ды-
візія...

На вяршыні Кургана Славы, увенчанай чагырма гранітнымі шыткамі, голас прагучаў проста і крыху будзённа. Я добра ведаў гэтага чалавека, яго манеру гаварыць разважліва, спакойна, нават калі ён усхваляваны або занепакоены чым-небудзь.

Ён стаў сярод экскурсантаў — невысокі, з хударлявым тварам, на якім практычна гады пакінулі глыбокія следы, у шыракаполым капелюшы, што выйшаў з моды, і даўгаватым паліто. Усё ж за гэтым праставатым знешнім выглядам угадвалася ваенная выпраўка.

Армейскі палітработнік з даваеннымі стажам, афіцэр, пра якога мала сказаць — смелы і храбры ў баі. Ён быў надзелены той адвагай і сталёвай вытрымкай, якія не здраджвалі яму ніколі, дапамагалі ў вельмі цяжкіх пераходах, у пакутлівым чаканні невядомасці перад наступленнем, у атаках і ў хвіліны горкага адчування страт. Напэўна таму ён так і не навучыўся гаварыць гарачыя прамовы. Ён узяў салдат у атаку сваім маўклівым кічком наперад, людзі хутчэй на губах угадвалі, чым чулі яго «ўра».

Такі ён быў, былі намеснік камандзіра сгралковага батальёна на палітчасты, Герой Савецкага Саюза Маладых у тыя ваенныя гады Вялікай Айчыннай.

Мне не падабаецца слова «дэмабілізацыя». Есць у ім нейкая раслабленасць, адлучаюцца ад таго важнага, непаўторнага, чым жыў чалавек, які насяў ваенную форму. Іншая справа — «звальненне ў запас». Тут усё правільна і з фактычнага пункту гледжання, і калі зыходзіць з душэўнага настрою воіна, які пакідае армейскі строй. Салдат ці афіцэр не ідзе ў бестэрміновы відпуск, ён у пастаяннай баявой гатоўнасці і за брамай ваеннага гарадка, на мірнай рабоце.

Думаю, што менавіта такі настрой быў у Паўла Маладых восенню 1940 года, калі ў іх сгралковым палку ішло завальненне чырвонаармейцаў і малодшых камандзіраў, якія адслужылі свой тэрмін ваенскай службы. Ён сумленна, з поўнай баявой напружанай практычнаў гэтыя тры гады. Спачатку вучыўся сам, а затым вучыў таварышаў, у асноўным палітычнай дасведчанасці, як памочнік палітрук роты. І воеў у апошні раз стаіць у строі. На ім — гімнасцёрка з чатырма трохвугольнікамі ў пятліцах. Строй павольна збыходзіць камандзір палка Пермякоў, развітаецца з хлопцамі. Для памочніка палітрук роты затрымліваецца.

— Значыць, у родны Цюменскі край?
— Так, точно, таварыш палкоўнік, — адказаў Павел. — Шкада развітацца.
Калі строй распустілі, Пермякоў жэстам паклікаў Маладых.

— Зноў у газету?
— З «Колхозного прызыва» ў апошні час пісалі амаль што кожны тыдзень. Чкалоў.
— У цябе, Павел, удава-

ліся матэрыялы аб армейскіх буднях. З задавальненнем чытаў іх у акруговай газеце. — Камандзір палка на маўчаў, аб нечым думаючы. — Ты і надалей распрацоўвай — такі, здаецца, існуе літаратурны тэрмін — гэтую тэму. Магчыма, неўзабаве спатрэбяцца тысячы новых чырвонаармейцаў. Друк павінен іх загады выхоўваць.

— Значыцца, можа быць?
— Вайна? Не ведаю... Але рыхтавацца трэба.

— Зразумей, таварыш палкоўнік.

— Тады дай руку. Назаў-

палі батальёна старшы лейтэнант Маладых.

Ён перакінуў тады такое напружанне духоўных і фізічных сіл, што здавалася, на большае ўжо не здольны. Праўда, намаліт разумеў, што ў бітве пад Масквою толькі пачалася яго баявая біяграфія, што надыхнуць дні, калі ад яго, палітработніка, спатрэбіцца не толькі гатоўнасць аддаць сваё жыццё, а нешта больш значнае на вайне — майстэрства кіраваць жыццём іншых. Гэтага ў яго яшчэ не хапала.

Восенню 1943 года яго дывізія змагалася на Віцеб-

— Я ў роту Сярогіна, — сказаў Маладых.

Капітану Сярову потым дакладвалі, што намаліт Маладых у роце Сярогіна змагався радывым байцом і змагався так адважна, што вакол яго міжволі арганізавалася група смельчак; яна ж першай і дасягнула паўночнай ускраіны вёскі.

Дайшлі! Батальёны ўваходзілі ў вёску і адразу ж звярочвалі ў бакавую вуліцу. У канцы яе, над крутым ярам, яны выстройваліся ля братаў магілы аднапалчан, якія загінулі ў сорах першым, Магілу беражліва захававалі сцягане.

Далёка ззаду засталася беларуская зямля. Вось і Нёман, які гэтак жа шырока і спакойна цячэ па літоўскай зямлі. Камбат Сяроў і яго намаліт ляжалі ў прыбарэжнім хмызляку. У біноклі яны бачылі абрыўсты бераг, замаскіраваныя брустверы аколаў. У далечыні былі відны востраверхі дахі старажытнага літоўскага гарадка Алітуса. Камбат успомніў зноў камандзіра палка: «Немцы выдатна выкарысталі мясцовасць да абароны. Ведаюць, што толькі тут мы можам фарсіраваць раку. А інашага выйсня няма. Пераправу, сапраўды, можна навесяці толькі ля Алітуса».

Змярталася. Над Нёманам узняўся туман. Падышоў начальнік штаба батальёна.
— Бярвенні для пераправы трэба несці ў тую лагчынку. — І растлумачыў сваю думку. — За нот у той лагчыне трэба падрыхтаваць усе плыўчаныя сродкі. А на досвітку іх на руках — адразу ў ваду!

— Слушная думка, камісар, — сказаў камбат.
— А з гарматай як? — запытаўся камбат.
— А мы для яе, галубанькі, зробім плыт у той жа лагчыне, — адказаў Маладых. — Як спячмее, прыкоцім яе да самай вады. Плыт, па частках, таксама даставім сюды на руках. Пяць хвілін на звязку — і пайшла паехала, наша сараканятка!

«Сараканятка» з разбітым лафетам батальён разжыўся на маршы. Яе ахвотна аддаў маладзенькі інтэндант, які эвакуіраваў пашкоджаную тэхніку ў тыл. На маршы, у час кароткага прывалу, і замянілі лафет. Палкавое начальства зрабіла выгляд, нібы не заўважае, што ў паходным парадку батальёна Сярова ёсць няштабная гармата.

Роты падцягнуліся да ракі над покрывам кароткай ліпеньскай ночы. І пачалася работа... Немцы, вядома, адчувалі, што на нашым беразе нешта рыхтуецца. Асвятляючы раку ракетамі, яны вялі бясконцы агонь. На ішчэсце, на досвітку апусціўся густы туман. Пад яго покрывам гвардзейцы спусцілі ў раку званні плытоў і вялікія звязкі сухога галля. Камбат кіраваў нарузкай кулямэтаў і мінамэтаў, капітан Мала-

дых завіхаўся з «сараканяткай».

Туман дапамог. Батальён амаль без страт высадзіўся на заходнім беразе. Але, ледзь адолеўшы круты абрыў, ён трапіў пад моцны агонь. І усё ж гвардзейцы ў лічаных хвілінах выбілі фашыстаў з траншэй і заманаваліся ў іх.

Узнімалася гарачае сонца, імкліва рассяяўся туман. Толькі цяпер гвардзейцы ўбачылі, якой мізэрнай палоскай зямлі яны авалодалі. Наперадзе было жытнёвае поле, на ім раптам выраслі постаці гітлераўскіх салдат. Тры шчыльныя ланцугі. Пачалася контратака.

Гвардзейцы ўдарылі з усёй зброі. Маўчала толькі гармата, хоць яна магла прычыльна страляць са свайго ўкрыцця. Маладых бярэ снарады, разумелы, што за варожай пяхотай неўзабаве пойдучы танкі. Пад агнём ён спехам рыхтаваў запасную пазіцыю. Берлі разлічыў капітан: батальён адбыў атаку і без гарматнай падтрымкі. Ён радаваўся, што ў яго халіла вытрымкі не выдаць «сараканятку».

Тры танкі паўалі ад Алітуса, здалёк страляючы. Немцы падпалі жыты. Заходні вецер разам з валам агню гнаў на абаронцаў плацдарма дым, пераходжаючы бачыць, страляць, дыхаць. Чорныя каробкі танкаў, здавалася, ужо выраслі да стражэнных памераў. За валам агню ішлі фашысты.

У грунце бою ніхто не пацужу выбуху «сараканяткі», але ўсе ўбачылі, як падскочыў і разварнуўся на адной ацалелай гусенінай танк. Потым задыміў і ўспыхнуў другі. Трэці павярнуў назад. Фашысцкая атака захліснулася.

Гэта быў неверагодна цяжкі дзень. Такіх дзён капітан Маладых яшчэ не перажываў за ўсю вайну. Атакі ішлі адна за адной.

Падмога прыйшла на другі дзень пад вечар. Свежыя сілы дывізіі адкінулі немцаў ад ракі і пагналі іх за горад.

Толькі праз восем месяцаў, у дні штурму Кенігсберга, у полк прыйшоў загад аб прысваенні чатыром удзельнікам гэтага беспрыкладнага бою на Нёмане званняў Герояў Савецкага Саюза. Сярод іх былі камбат Сяроў, к таму часу ён загінуў, і яго намаліт гвардыі капітан Маладых.

Тут, у Усходняй Прусіі, і закончыў вайну Павел Пятровіч Маладых. Пачаліся мірныя армейскія будні, аддаліся, станавіліся гісторыя дні франтавыя. Доўга служыў палітработнікам у дывізіі, а затым у армейскім штабе.

Пятнаццаць гадоў назад я пазнаёміўся з Паўлам Пятровічам. Тады ён узначальваў раённы камітэт ЦТСААФ. Потым сустрэкаў яго позней восенню шасцідзят трыцяга года, калі тысячы рук мінчан і гасцей беларускай сталіцы «дапамагалі» бульдозерам, насыпалі Курган Славы. Пазней я даведаўся, што П. П. Маладых прызначаны чырвонкам адміністрацыі Кургана.

А часней за ўсё ўспамінаецца ён мне, калі стаіць на вяршыні Кургана ў акружэнні экскурсантаў. Невысокі чалавек у даўгаватым паліто няспешна расказвае пра тое, як ішлі на смерць яго таварышы ў тую далёкія франтавыя дні.

Мікалай ГРЫЦАН.

НАПЕРАД ВЕЎ НАМПАЛІТ

сёды не развітаем. Да набачэння.

Праз месяц Павел працаваў у рэдакцыі «Колхозного прызыва». Не вылазіў з «глыбінак». Вярнуўшыся ў райцэнтр, сядзеў за праўку аўтарскіх матэрыялаў. Зрэдку друкаваў наведы з чырвонаармейскага жыцця. Калі іх сабралася з дзесятка, некалькі публікацый выслаў у родны полк. У адказ прыйшло пісьмо ад палітрук роты. «Палкоўнік Пермякоў, — пісаў ён, — прасіў перадаць табе, што ты правільна разумеш сваю задачу, дзякуе і наказвае памятаць вашу апошнюю размову».

Вайна застала Паўла Маладых у аддаленым цюменскім сяле. Ледзь не загнаў каня, спяшаючыся ў райцэнтр. Яму здавалася, што калі прамарудзіць хоць гадзіну, родны полк без яго пойдзе на фронт.

Ледзь праціснуўся да райваенкома.

— А, карэспандэнт. Ніякіх інтэрв'ю. Не да гэтага.

— Пашліце мяне неадкладна ў сваю частку, да палкоўніка Пермякова. Разумеецца, я...

— Не разумею! — абурывся раптам ваенком. — Ніякіх Пермяковых! Адпраўлю ў Цюмень, у запасны. Ідзіце, рыхтуйцеся.

Быў доўгі шлях на захад, праз Сярдлоўск, Перм, Горкі, да якога, хадзілі чуткі, надбіраліся ўжо нямецкія адзінкавыя бамбардзіроўшчыкі-разведчыкі. Была прыфрантавая Масква, стрыманая і суровая.

Потым былі баі на лініі Ржэў — Валакаламск. Тут замацавалася Першая Маскоўская пралетарская дывізія. На другі дзень пасля пачатку вайны яна выйшла на сустрэчу ворагу, паспела сустрэцца з ім на Бярэзіне і вытрымала жорсткія баі на гэтым рубяжы. Сібірскае поле, у якім служыў Маладых, стаў яе баявым папаўненнем. Лейтэнант Маладых увесь час знаходзіўся на баявых пазіцыях першай роты, замяніў палітрук, калі ён быў забіты, і заставаўся там да тае хвіліны, ажно пакуль сам быў не паранены ў час контратакі. Падлячыў яго за паўтара тыдня. Са шпіталью зноў вярнуўся ў батальён.

Масква выстаяла. Адна з яе абаронцаў — Першая пралетарская — з гопазам выканала свой абавязак, стала гвардзейным агульчанам. Сярод герояў бітвы быў і нам-

скім напрамку. Верны свайму правіту быць заўсёды сярод байцоў, намаліт рэдка з'яўляўся на батальённым КП. І аднойчы, у час атакі на варожыя траншэй, ваенным інжэнерам яго бразнула вобзвемлю. Зноў шпіталь. І затым зноў франтавыя будні...

Набліжаўся час вызвалення Беларусі.

У кароткую гадзіну заціхша старшага лейтэнанта выклікаў намаліт палка. Уручыў запячатаны пакет, сказаў:

— Даставіш у палітадзел дывізіі. Тут спіс прынятых учора ў партыю байцоў.

Выканаўшы даручэнне, Маладых пайшоў да начальніка палітадзела.

— Таварыш палкоўнік, дазвольце прагледзець баявы фармуляр дывізіі.

— Навошта?

— У нас у батальёне, ды і ў палку, амаль усе сібірыкі, людзі, можна сказаць, параўнальна новыя для дывізіі. А яна ж у сорах першым ужо ваявала ў Беларусі. Што, калі будзем наступаць тымі ж дарогамі? Будзе што расказаць салдатам.

Палкоўнік з цікавасцю паглядзеў на афіцэра.

— Ты быццам зазірнуў у нашы планы партыйна-палітычнай работы. Добра, далёка наперад думаеш! Ідзі, чытай фармуляр. Як толькі возьмем Віцебск, дывізіянка пачне друкаваць матэрыялы пра тых дні. Успомнім тых, хто загінуў. Будзем помесціць ворагу!

Говад вызвалены. Левы фланг 3-га Беларускага фронту, на якім вяла наступленне дывізія генерала Тоўсцікава, нацэляўся на абыход Мінска з поўначы. Капітан Маладых часта даставаў вучнёўскую карту Беларусі, на якой неяк уначы, у нямецкай зямлянцы пад Лепелем, нанёс шлях адступлення дывізіі ў чэрвені — ліпені сорака першага года.

Наперадзе Бярэзіна, таварышы, — гаварыў ён. — Вось тут, ля вёскі Бытча, наша дывізія ў сорах першым трымала абарону. Змагаліся мужна! Радзіма высокая ацаніла гэты подзвіг. Дывізія адной з першых у краіне атрымала назву гвардзейскай. Надыхла гадзіна адплаты. Паможым славу баявых таварышаў, якія загінулі на гэтым рубяжы.

Надышоў час, калі воіны батальёна ўбачылі вёску Бытчу і серабрыстую стужку ракі за ёй.

— Дайшлі! — разнеслася на залеглых ланцужках.

Калектыў Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна смуткуе з выпадка смерці старэйшага беларускага бібліяграф-колязніка Юлія Осипавіча БІБІЛЫ і выказвае шчырае спачуванне яе бліжнім і родным.

КАЛІ Ж БЫЎ ЗНЯТЫ НАГЛЯД?

У 1956 годзе літаратуразнаўца А. Семяновіч змясціў у газеце «Літаратура і мастацтва» (№ 13 за 24 сакавіка) знойдзеныя ім новыя архіўныя матэрыялы пра выдатнага пісьменніка сярэдзіны XIX стагоддзя В. Дуніна-Марцінкевіча. Сярод іх было і прашэнне на імя мінскага губернатара аб зняцці паліцэйскага нагляду, якое датавалася 1870 годам. Аднак давама, што прасьба пісьменніка тады не была задаволеная, і ён працягваў жыць пад надзіраным вокам паліцыі. Пытанне аб тым, калі быў зняты паліцэйскігляд з Марцінкевіча і калы ён працягваўся, да апошняга часу заставаўся нявысветленым.

Нядаўна з дапамогай супрацоўніцы ЦДГА Т. Вараб'евай нам удалося выявіць новыя дакументы пра Дуніна-Марцінкевіча і жахнуўся: на ўсіх дакументах, якія тычылі пісьменніка, значылася, што ён знаходзіцца пад суровым наглядам паліцыі. Гэта насцярожыла мандарскага служку, тым больш, што Марцінкевіч у сваім хаданніцтве заявіў, што паліцэйскігляд з яго зняты яшчэ ў 1874 годзе. Павятовы справінік піша спешнае запітанне на імя мінскага губернатара, у якім просіць падаць яму, сапраўды Дуніна-Марцінкевіч вызвалены з-пад паліцэйскага нагляду ці працягвае знаходзіцца пад ім. І вось які адказ атрымаў мінскі павятовы справінік:

«№ 3610 Мая 28 дня 1876 г ст. 3 г. Мінскаму ісправніку. На аснове адказа ад 25 сего мая за № 739. Канцелярыя Губернатара імеець честь уведоміць В. В., што согласно вышэйшага поўнення 13/17 мая 1871 г помещик Мінскаго уезда Викентий Марцинкевич освобожден от надзора полиции, с воспреещением жительства в столицах и столичных губерниях, о чём дано было знать Мінскаму ісправніку 29 ноября 1872 года № 6222».

(ЦДГА БССР ч. Мінск. ф. 295, воп. 1, сп. 3022, арк. 38, рукапіс. арыгінал.)

Такім чынам, гэты адказ нібыта ставіць усе кропкі над «я». Але ці ўсе? Нам, напрыклад, цікава, чаму ў павятовым пастарунку не аказалася адносінаў ад 29 лістапада 1872 года за № 6222, у якім паадамыла аб зняцці з пісьменніка хатняга арышту? Што гэта — выпадковасць ці наўмыснасць, граша праніравітых ворагаў Марцінкевіча, якіх у пісьменніка было нямала? Есць меркаванне, што тут пастараўся павятовы справінік Сараеў, які не вельмі энчлівы быў да Марцінкевіча. Гэта тэма і толькі з яго ласкі не быў зняты з пісь-

менніка паліцэйскігляд у 1870 годзе: «...Хоть помещик Викентий Иванов Марцинкевич, со времени учреждения за ним надзора, с 1866 года, ведет себя хорошо и ни в чём предосудительном, в политическом отношении, не замечен, — выслужива дносію Сараеу мінскаму губернатарау, — но принимал в соображение многочисленность вредных его действий, по которым он признан неблагонадёжным и за то отдан под надзор, а также и то, что дочь его Марцинкевича, по политической неблагонадёжности выслана из Края в отдалённые губернии, я с своей стороны находил бы освобождение Марцинкевича от надзора полиции равновременным и необходимым продолжением» (ЦДГА. ф. 295, инв. № 1922, арк. 74).

На аснове гэтага даносу, як вядома, мінскі губернатар і прыняў адпаведную пастанову. Скаргу на свавольства Сараева мы чуюм і ў прашэнні Дуніна-Марцінкевіча да мінскага губернатара: «Я... просил г. исправника снабдить меня четырёхнедельным билетом на проезд в г. Сенсичин, впрёд до разрешения начальником коля выдать мне годичного паспорта, но г. исправник в том мне отказал, велел ожидать резолюции высочайшего начальства, а по тому будучи доведенным отказом до крайне невыгодного положения» (ЦДГА. ф. 295, в. № 1, инв. 1922, аркуш 75).

Сараеў, нам думаецца, і на гэты раз зрабіў усё, каб пратрымаць пісьменніка як мага даўжэй пад паліцэйскім наглядам: надта ж даўся яму Марцінкевічу. Дый гэта спакійней будзе, а то спусціш з яго вока — глядзі зноў пачне адоўжыцца, зноў бяды не абярэцца. Як жа іначай ратчыць, што да Дуніна-Марцінкевіча вестка пра вызваленне з-пад паліцэйскага нагляду дайшла толькі ў 1874 годзе і то не знайшла адпаведнага падмацавання ў павятовым пастарунку. Чаму?

Пытанні і загадка новыя архіўныя дакументы даюць вельмі шмат. Напрыклад, якім парадкам быў зняты паліцэйскігляд: Дуніна-Марцінкевіч падлаў пад якую-небудзь эмістыю ці пісмаў да ўладара ўсё Русі чалавечую? Калі пісаў, дык пра што пісаў? І якімі матывамі кіраваўся цар у сваім раічанні?

Дзе захоўваюцца гэтыя дакументы? Як адчуваў сябе ў гэтай сітуацыі мінскі і віленскі губернатараў? Зусім жа мінва небагата часу між іх рэзалюцыямі, накладзеным на прашэннях Марцінкевіча, і царскім указам. І ці не таму гэтак доўга ішло «высочайшее поволение» да Марцінкевіча, што нават у 1876 годзе давалася высвятляць, здавалася б, дачо ўжо вырашанае пытанне?

Даследчыкаў творчасці Дуніна-Марцінкевіча наперадзе чакае шмат цікавых адкрыццяў. У 1876 годзе, калі прышоў паўторны адказ ад мінскага губернатара, які яшчэ раз пацвердзіў аб зняцці паліцэйскага нагляду, пісьменнік ішоў сямідзесяты год. Але і ў гэтым адказе ёсць агаворка: «освобожден от надзора полиции, с воспреещением жительства в столицах и столичных губерниях».

А жыццё заставаўся зусім мала. Усяго восем гадоў адзіляла пісьменніка ад няўмольнага 1884 г.

Уладзімір СОДАЛЬ.

Уладзімір ПРАВАСУД

ЗАВОДСКІ АНСАМБЛЬ

Скажу па-шырасці я вам, (Пацвердзіць гэта кожны): Грымеў наш заводскі ансамбль, Грымеў, як толькі можна...

Ён выступаў нам напакз Рэпертуар багаты. І ў клубе заводскім штораз Ён выступаў на святы.

Прыхільнасць заваёваў ён, Яго паслухаць — любя! Грымець пачаў на ўвесь раён, Радзей — у родным клубе.

І ўсё званчэй, званчэй гучаў. І ўжо без астаноўкі На вобласць ён грымець пачаў, А ў родным клубе — змоўкнуў.

А слава ўсё расла — ого! І ўжо цяпер няйначай Глядзім і слухаем яго Па тэлеперадачах.

Глядзім, а на душы шчыміць: Адкуль такое ліха? Наш заводскі ансамбль грыміць,

А на заводзе — ціха.

Георгій ЮРЧАНКА

МЯЦЕЖНІК

«Цяпер Я кірую паўстаннем Сваёй адзінокай душы...» Юрась СВІРКА.

Асіна шаптала з усхліпам, Натруджана ясень рыпеў. Ты слухала прагна пад ліпай Мой вабны яловы напеў.

Туман асядаў над ракою, Каханне лунала наўкруг. Я мужна выходзіў з табою На ціхі рамонкавы луг.

А потым! О, думы! О, планы! Нашто былі стрэчы, нашто! Я ехаў у свет на буланы, А ты перасела ў аўто.

За нейкай таемнай мяжою Ты знікла, як леташні сон. Цяпер я з мяцежнай душою Нікому не здамся ў валон.

З РОЗНЫХ ШЫРОТ

БАГАТАЯ КАЛЕКЦЫЯ

БУХАРЭСТ. Больш чым 30 тысяч старадаўніх манет, медалёў і іншых аб'ектаў нумізматыкі налічвае калекцыя Сізімузда Вейса з румынскага горада Брашаў. Сярод мноства медалёў, сабраных аматарам-нумізматам, прысвечаных розным падзеям у гісторыі чалавецтва, у калекцыі ёсць самы старадаўні медаль такога роду, выпушчаны ў Афінах у гонар перамогі над Марафонам. Акрамя гэтага С. Вейс сабраў шматлікую калекцыю медалёў, прысвечаных гісторыі развіцця авіяцыі і медыцыны.

Асабліваю цікавае аматараў выглядае старадаўні медаль вагой 1,7 кілаграма, адліты ў часы першых гаспадароў антычнай Румыніі.

УНІКАЛЬНЫ МУЗЕЙ АДЗЕННЯ

ТОКІО. Старажытная японская сталіца Кіота славіцца сваімі гістарычнымі і культурнымі помнікамі. Далёка за межамі Японіі вядомы такія, напрыклад, помнікі японскай традыцыйнай архітэктуры, як «Храм тысячы Буд», пабудаваны ў

Кіота ў 1132 годзе, і «Залаты навільён», пабудаваны ў 1394 годзе.

Тут жа ўжо амаль 60 гадоў існуе адзіны ў краіне музей славуных японскіх швакоў і тканін «Нісідзін», штых золатам і серабром.

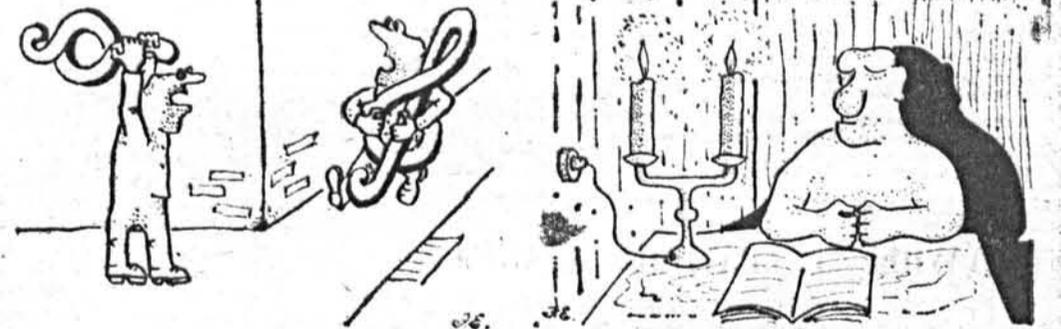
Нядаўна у Кіота адкрыўся яшчэ адзін унікальны музей — «Музей адзення». У ім наведвальнікі могуць прасачыць, як змяніліся касцюмы японцаў за апошнія 2000 гадоў.

ГОРАД ДЛЯ ПЕШАХОДАУ

ПРАГА. Гістарычны цэнтр старажытнай Прагі становіцца ўсё менш даступным для гарадскога транспарту. Сёння ўжо 39 вуліц старога горада зусім закрыты для аўтамабіляў. К вясне будучага года гарадскія ўлады маюць намер закрыць для транспарту яшчэ некалькі вуліц цэнтра.

У перспектыве прагачане хочунь поўнаасцю ператварыць сярэднявечны цэнтр свайго горада ў раён-папаведнік, пуды аўтамабілям пагоў будзе забаронена ўладкаць.

ТАСС.

Без слоў...

Малюнк Э. ЯЗНЕВІЧА.

Пачатак зімы.

Фотаэцюд Ул. СТАСЮКА.

